

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

СОЛОВЙОВ ВАЛЕРІЙ ФЕДОРОВИЧ

УДК 377.1:796.071.4(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

01 Освіта / Педагогіка

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Львів – 2024

Дисертацією

Роботу виконано у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського, Міністерство освіти і науки України, м. Львів.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ЛУК'ЯНОВА Лариса Борисівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України, директор,
м. Київ;

доктор наук з фізичного виховання, професор
МОСКАЛЕНКО Наталія Василівна,
Придніпровська державна академія фізичної
культури і спорту МОН України, проректор з
наукової діяльності, м. Дніпро;

доктор педагогічних наук, професор
БЄЛКОВА Наталія Олександрівна,
Волинський державний університет імені Лесі
Українки МОН України, кафедра теорії фізичного
виховання та рекреації, завідувач, м. Луцьк

Захист відбудеться «12» листопада 2024 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.874.03 у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності за адресою: 79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (79007, м. Львів, вул. Клепарівська, 35).

Електронну версію розміщено за покликанням:

<https://ldubgd.edu.ua/content/zahisti-disertaciv-3>.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. І. Кусій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Цілеспрямоване оздоровлення нації, підготовка висококваліфікованих, максимально витривалих, конкурентоспроможних фахівців і захисників Вітчизни потребує посиленої уваги науковців і практиків освіти до формування особистості вчителя фізичного виховання, всебічного розкриття його задатків, здібностей, потреб, прагнень. Від діяльності вчителів фізичного виховання, безперечно, залежить збереження здоров'я та здатності до активної діяльності широких верств населення, а отже – продуктивність трудових ресурсів держави. Зважаючи на це, закономірно, що теоретичні та методичні основи розвитку й удосконалення професійної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти належать до пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки.

Учителю фізичного виховання необхідна якісна педагогічна підготовка, яка сутнісно визначає його ціннісні орієнтації. Сформованість професійної компетентності вчителя ґрунтується на знаннях і вміннях творчого вирішення дидактичних, виховних і методичних завдань всебічного розвитку молоді. Відповідно, важливе місце в підготовці майбутнього вчителя фізичного виховання займають психологічні та педагогічні дисципліни, від яких залежить умотивованість молодого педагога, вміння планувати заняття, ефективно застосовувати організаційні форми, методи і технології роботи зі школярами, здатність креативно організовувати спортивно-масові заходи, прищеплювати учням прагнення до занять фізичною культурою та спортом, самостійно проєктувати і продукувати нові методики, корегувати роботу на основі рефлексії та усвідомлювати потребу послідовного самовдосконалення. Водночас, проведений нами аналіз свідчить про недостатню психолого-педагогічну та методичну підготовленість випускників – молодих учителів, що зумовлює доцільність дослідження педагогічної підготовки у закладах вищої освіти (ЗВО) відповідно до потреби підвищення якості фізкультурно-педагогічної освіти.

У низці міжнародних документів – Болонській (1999) і Лісабонській деклараціях (2007), Європейських стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості вищої освіти (2015), Інчхонській декларації (2015), Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) та ін. звертається увага на потребу формування сучасної генерації педагогічних кадрів, підготовлених до ефективного забезпечення освітніх потреб соціуму, збереження психічного та фізичного здоров'я, розвитку інтелектуального та культурного потенціалу населення, підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Аналіз професійної діяльності вчителів фізичного виховання, змісту й організації освітнього процесу в закладах вищої освіти ЗВО свідчать про те, що досягненню необхідної якості їхньої підготовки перешкоджає низка суперечностей:

- *на соціально-педагогічному рівні* – між динамічним ускладненням завдань, зміною вимог суспільства до рівня професійної кваліфікації вчителів фізичного виховання стосовно гармонійного фізичного розвитку молодого покоління, прилучення учнів до здорового способу життя та традиційною схемою їхньої підготовки, що не враховує трансформації, зокрема впровадження положень концепції Нової української школи, спрямованих на досягнення європейської якості результатів освіти;
- *на освітньо-науковому рівні* – між усвідомленою потребою оновлення теоретико-методологічних і науково-педагогічних підходів щодо формування педагогіч-

ної компетентності вчителів фізичного виховання у ЗВО та недостатньою розробленістю прогностично-випереджувального підходу, відсутністю досконалої концепції випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в теорії та практиці професійної освіти;

– *на галузево-педагогічному рівні* – між необхідністю проектування та реалізації цілісного, безперервного процесу випереджувальної професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання згідно з вимогами освітньої галузі та гуманістичної парадигми освіти щодо посилення інтегративності, діалогічності, креативності у підготовці вчителя та несистемним характером реформування фізкультурно-педагогічної освіти, відсутністю дієздатної, науково-обґрунтованої моделі, комплексного науково-педагогічного забезпечення, дискретністю застосованих нововведень;

– *на психолого-педагогічному рівні* – між спрямованістю загальної середньої освіти на реалізацію сучасних методів і технологій фізичного виховання, потребою закладів у творчих учителях, що усвідомлюють нові вимоги до формування фізичної культури школярів, здатних до пошуку, продукування і застосування освітніх новацій, та недоліками їхньої професійно-педагогічної кваліфікації, пов'язаними з недооцінюванням ролі психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти фізкультурного профілю, переважанням курсів науково-предметної підготовки та дисциплін спортивної спеціалізації, намаганням включити до освітньо-професійних програм компоненти, не пов'язані з діяльністю вчителя;

– *на методико-технологічному рівні* – між необхідністю використання новітніх технологій, що дають змогу підвищити ефективність педагогічної підготовки, реалізувати потенціал здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти відповідно до сучасних методичних положень, і застарілими формами організації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю, нерозробленістю науково-методичних засад, низьким рівнем навчально-методичного (інформаційного й організаційного) забезпечення випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання;

– *на особистісно-педагогічному рівні* – між об'єктивною потребою в педагогічних знаннях і вміннях для успішної професійної діяльності вчителя, їх структуро-твірною роллю у змісті фізкультурно-педагогічної освіти та відсутністю мотивації здобувачів щодо їх засвоєння відповідно до програми особистісного розвитку, недостатнім використанням дидактичних можливостей прогностично-випереджувального характеру педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання для формування їхньої професійної компетентності.

Різноманітні проблеми фізкультурно-педагогічної освіти перебувають у полі зору вітчизняних і зарубіжних учених. Передусім, вагомими для нашого дослідження є наукові розробки, що виконали О. Ажиппо, О. Безкопильний, Н. Белікова, Я. Бельський, С. Гуменюк, Л. Демінська, П. Джуринський, Ю. Драгнєв, Є. Захаріна, Л. Іванова, С. Карасевич, Ю. Мосейчук, Н. Москаленко, Є. Приступа, О. Проніков, Н. Степанченко, О. Тимошенко, А. Цьось, Б. Шиян та ін. Описано вимоги до здобувачів, основні напрями формування та розвитку особистості вчителя, обґрунтовано необхідність змін у різних компонентах і аспектах фізкультурно-педагогічної освіти. Результати наукових досліджень переконливо доводять, що необхідною складовою освітнього процесу, яка детермінує інтегрування здобутих компетентностей та оп-

тимізацію всього процесу професійної підготовки, є забезпечення педагогічної спрямованості освітньої траєкторії майбутніх учителів фізичного виховання.

Зазначимо, що опубліковані наукові праці та методичні розробки повністю не вирішують завдання вдосконалення теорії та методики педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Незважаючи на незаперечні наукові досягнення та впровадження низки принципово нових положень, питання випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо досліджені в концептуально-методологічній площині, а традиційна організація професійної підготовки неспроможна забезпечити впровадження сучасних методів і технологій формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання; не обґрунтовані педагогічні умови, відсутнє науково-методичне забезпечення, не розроблено досконалий критеріально-діагностичний апарат і комплексні методики оцінювання сформованості цієї компетентності.

Актуальність визначеної проблеми, потреба розв'язання виявлених суперечностей, пов'язані з вимогою модернізації фізкультурно-педагогічної освіти в напрямі вдосконалення професійного й особистісного розвитку висококваліфікованих педагогів, спроможних критично мислити, досягати поставленої мети, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з учнями, готових безперервно навчатися впродовж життя, зумовила вибір теми дослідження: *«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2016–2020 рр. за темою НДР «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (РК № 0111U001717) і Технічного завдання науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2021–2025 рр. в межах теми НДР «Психолого-педагогічні аспекти формування фахівця з фізичної культури і спорту» (затверджено на засіданні вченої ради ЛДУФК ім. Івана Боберського, протокол № 4 від 09.02.2021 р.).

Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 5 від 21.05.2014 р.).

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування, вдосконалення й експериментальна перевірка системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання та навчально-методичного забезпечення її реалізації у ЗВО фізкультурного профілю.

Відповідно до мети визначені такі **завдання дослідження:**

1. Охарактеризувати теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю.
2. З'ясувати концептуальні засади вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.
3. Визначити структуру та схарактеризувати педагогічну компетентність учителів фізичного виховання, розробити діагностичний інструментарій і дослідити її сучасний стан у випускників ЗВО.
4. Теоретично обґрунтувати і вдосконалити систему педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю.

5. Створити організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

6. Побудувати й апробувати модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

7. Розробити науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та перевірити його ефективність у ЗВО.

8. Визначити прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні та подати рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Провідною **ідеєю** нашого науково-педагогічного пошуку є положення про те, що вдосконалення професійного навчання вчителів фізичного виховання у вітчизняних закладах вищої освіти фізкультурного профілю потребує реконструкції та оптимізації змісту, форм, методів і технологій педагогічної підготовки здобувачів, наближення їх до реалій закладів загальної середньої освіти, потреб роботодавців, побажань широкого кола стейкхолдерів та інтересів суб'єктів навчання за допомогою розроблення, впровадження та реалізації випереджувального характеру всіх компонентів освітнього процесу, в тому числі науково-методичного забезпечення та інноваційних технологій педагогічної підготовки, а також забезпечення необхідних організаційно-педагогічних умов, які в комплексі сприяють ефективній педагогічній взаємодії, підвищенню пізнавальної активності та якості практичної педагогічної підготовки здобувачів, що відображається у формуванні та розвитку сукупності складників педагогічної компетентності у випускників ЗВО.

Замисел упровадження випереджувального навчання, спрямованого на прогнозовані потреби, перспективний характер педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, полягає в тому, що освітній процес у ЗВО фізкультурного профілю передусім орієнтується на формування у здобувачів вищої освіти новоутворень особистості, які закладають основу професійно-особистісного розвитку педагога та відзначаються гуманістичною спрямованістю, систематичністю, наступністю, незворотністю, багатоаспектністю й універсальністю. Випереджувальна педагогічна підготовка здобувачів у ЗВО спрямована на послідовне формування компетентностей, необхідних учителям фізичного виховання для повноцінної освітньо-професійної діяльності з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи, особливо тенденцій розвитку галузі фізичної культури і спорту (ФКіС) і напрямів реформування загальної середньої освіти, прогнозованих векторів модернізації освіти і соціальної сфери загалом у контексті євроінтеграції нашої держави. Українські вчителі фізичного виховання не лише формують ціннісне ставлення здобувачів освіти до власного здоров'я та неперервного фізичного розвитку. Вони мають бути дієвими «агентами змін», готовими протягом усього життєвого шляху сприймати й активно застосовувати позитивні зразки зарубіжного досвіду суспільного розвитку, впроваджувати перспективні інновації, зберігати та примножувати кращі традиції й цінно-

сті українського шкільництва, забезпечувати наступність поколінь і прогностичне бачення сучасних потреб і тенденцій розвитку освітньої галузі.

Концепція дослідження визначає основні напрями наукового пошуку з удосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, лежить в основі авторської концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та сприяє практичній реалізації висунутої ідеї як чинника підвищення якості їхньої професійної освіти. Вона розкриває обґрунтовані науково-педагогічні засади модернізації фізкультурно-педагогічної освіти на декількох рівнях:

1. *Методологічний концепт* становить теоретико-методологічну основу, наукове підґрунтя щодо розв'язання досліджуваної проблеми з позицій: *теорії пізнання (гносеології)* щодо природи, процесів і процедур пізнання, його можливостей, умов достовірності та істинності; *феноменології* як основи для об'єктивного, багатоаспектного вивчення структури свідомості майбутнього вчителя та цілісного явища педагогічної підготовки; *теорії діяльності (праксеології)*, що розглядає принципи і напрями підвищення ефективності фахових дій, закономірності й умови підготовки вчителя до раціональної діяльності; *гуманістичної парадигми* освіти як методологічного стрижня сучасної освітньої царини, що передбачає безумовну свободу думок, поведінки, вчинків суб'єктів освіти, гармонію їхніх стосунків, сприяння розвитку людяності, тактовності, толерантності майбутнього вчителя.

Засадничими щодо педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання є вимоги таких методологічних підходів: *системного*, який спонукає розглядати професійно-педагогічну підготовку вчителів фізичного виховання як цілісний, послідовний і наскрізний процес, виявити його структуру, встановити динамічний комплекс взаємозалежних, взаємопов'язаних і зумовлених компонентів і, опираючись на це, обґрунтувати сутність педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання; *синергетичного*, що передбачає відкритість процесу формування педагогічної компетентності до впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників та готовність його учасників до розвитку, реорганізації, саморегуляції та самоорганізації; *культурологічного*, який передбачає врахування соціокультурних механізмів, розгляд педагогічних фактів і явищ як феноменів культури; *особистісного*, що сприяє розкриттю особистісного потенціалу здобувачів освіти у ЗВО, становлення суб'єктності майбутнього вчителя, формування якісних новоутворень його особистості; *діяльнісного*, що відображає діяльнісну природу опанування азів педагогічної професії під час навчання у ЗВО, забезпечує професійну та психологічну готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності в галузі фізичного виховання; *аксіологічного*, що дає змогу розглядати педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання через формування у них системи професійних цінностей; *гуманістичного*, що показує можливості розкриття сутнісних сил здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, спрямований на виховання у них поваги до учнів, емпатії, антиципації та дитиноцентризму; *компетентнісного*, який відображає побудову результативно-цільової моделі освіти, зорієнтованої на досягнення відповідності професійної кваліфікації та педагогічної підготовки учителів фізичного виховання запитам суспільства і вимогам галузі; *інтегративного*, що передбачає цілеспрямоване поєднання у ЗВО елементів професійного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, їхніх психолого-

педагогічних знань і сприяє виробленню загальнокультурного світогляду; *прогностично-випереджувального*, який передбачає відображення в змісті навчальних дисциплін педагогічної діяльності на основі наукових досліджень, спрямованих на прогнозування змін в освітній галузі, а також незворотне, цілеспрямоване, системне і закономірне розгортання процесу підготовки здобувачів, у якому всі компоненти взаємозумовлені та логічно пов'язані. Сукупне врахування цих підходів, а також студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами, забезпечує цілісність та ефективність педагогічної підготовки учителів фізичного виховання, створює передумови для їхнього неперервного особистісного зростання та професійного розвитку.

2. *Теоретичний концепт* базується на педагогічних закономірностях і принципах, враховує підґрунтя, основні проблеми і напрями розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та представлений сукупністю науково-педагогічних теорій і підходів щодо застосування інновацій у педагогічній підготовці здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти з урахуванням завдань розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання, психологічних, навчально-виховних і розвивальних особливостей профілю спеціалізації та прогнозування тенденцій діяльності випускників у закладах загальної середньої освіти на перспективу. Науковий пошук спрямовується на застосування здобутків вітчизняних і зарубіжних дослідників підготовки фахівців галузі ФКіС і вчителів фізичного виховання щодо випереджувального характеру теоретичної та практичної підготовки здобувачів до організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи у ЗЗСО:

- основою вдосконалення професійної освіти вітчизняних учителів фізичного виховання визначено цілеспрямоване формування у них педагогічної компетентності, яка дає змогу максимально розкрити їхній педагогічний потенціал, забезпечує успішне виконання обов'язків із формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійних занять фізичними вправами, залучення до систематичних занять спортом та іншими видами рухової діяльності, а також спонукання випускників до неперервного професійно-педагогічного розвитку;

- провідним чинником становлення сучасного вчителя фізичного виховання вважаємо впровадження випереджувального характеру педагогічної підготовки на різних щаблях професійної освіти із застосуванням інноваційних засад навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, реалізацією організаційно-педагогічних умов, необхідних для забезпечення ефективності цього процесу, проєктування та застосування у ЗВО продуктивних методичних підходів і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання;

- структура і функції системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та спроектованого науково-методичного забезпечення їхньої випереджувальної педагогічної підготовки прогностично відображають вимоги стандартів освіти, потреби закладів загальної середньої освіти, побажання роботодавців, запити стейкхолдерів щодо сформованості у випускників психолого-педагогічних, загальнопедагогічних і предметно-педагогічних знань, умінь, навичок, накопиченого досвіду, комплексу професійно важливих якостей, здатності до педагогічної взаємодії, творчої діяльності, конструктивного вирішення педагогічних ситуацій і завдань фізичного виховання школярів;

– перспективне обґрунтування, проєктування й організаційно-структурна побудова нормативної та концептуальної моделей педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю передбачає поетапність їхньої педагогічної підготовки, слугує інструментом вдосконалення освітнього процесу, сприяючи оптимізації кожної ланки, систематичному корегуванню перебігу та оцінювання одержаних результатів.

3. *Методичний концепт* характеризує логіку та механізми науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, яка охоплює розроблення, апробацію та реалізацію методичного комплексу, що органічно поєднує всі етапи теоретичного та практичного навчання, забезпечує мотивування та активізацію здобувачів, інтенсифікацію та варіативність організації освітнього процесу, проблематизацію та рефлексію навчально-пізнавальної та професійно-практичної взаємодії для досягнення належних освітніх результатів, що впливають на продуктивність діяльності молодого вчителя фізичного виховання. Реалізація кожного компонента педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відображена в науково-методичному забезпеченні, яке обіймає:

– оновлений зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, принципи конструювання та відбору якого реалізують зв'язки та інтеграцію компонентів методологічної, психолого-педагогічної, методичної, спеціалізовано-предметної, практичної підготовки здобувачів освіти, забезпечують випереджувальне формування педагогічної компетентності, спрямованої на цілісне уявлення про професійну реальність і комплексне вирішення прогнозованих фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних, навчальних і виховних завдань у ЗЗСО;

– методичні основи розвитку педагогічної компетентності здобувачів, які розкривають логіку та механізми її випереджувального формування, що забезпечує актуалізацію особистісних чинників, проблемно-дослідницький характер освітнього процесу, спрямованість на виконання професійно-педагогічних функцій, духовно-моральне становлення особистості вчителя, активізацію його самостійної роботи й ініціювання рефлексії з урахуванням особливостей ЗВО фізкультурного профілю;

– інноваційні технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, які поєднують елементи евристичного, проблемного, інтерактивного, контекстного, комп'ютерно орієнтованого навчання з психологічних і педагогічних дисциплін, а також моніторинг педагогічно важливих якостей здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, передбачають їх залучення до розв'язання навчальних завдань і ситуацій, що імітують професійні функції та види подальшої діяльності, розвиток здатності здобувачів до структурування досвіду освітньо-професійної діяльності, осмислення власних досягнень і перспектив, опанування навичок побудови індивідуальних стратегій професійно-педагогічної діяльності.

Загалом, модернізація професійної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю полягає у випереджувальному, поетапному формуванні та розвитку компонентів їхньої педагогічної компетентності (аксіологічного, мотиваційно-спонукального, когнітивного, конструювально-технологічного, операційно-педагогічного, оцінно-рефлексивного, креативно-педагогічного), які забезпечують їм здатність успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність і досягати у ній високих результатів.

Гіпотеза дослідження: формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання відбуватиметься ефективно, якщо здійснюватиметься з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи їхньої діяльності, що потребує вдосконалення системи педагогічної підготовки, розроблення теоретико-методологічних основ, концепції, виявлення інноваційних засад, специфічних принципів, обґрунтування організаційно-педагогічних умов, побудови моделі педагогічної підготовки, оновлення змісту, методичних основ і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. **Часткові гіпотези** припускають, що якість формування педагогічної компетентності у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти залежить від низки створених у ЗВО організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цілових, перспективно-прогностичних, програмно-змістових, процесуально-технологічних, рефлексивно-коригувальних.

Методологічною основою дослідження є сутнісні положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, комплекс методологічних підходів (системного, синергетичного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, гуманістичного, компетентнісного, інтегративного та прогностично-випереджувального), а також сучасні психолого-педагогічні підходи до проєктування та реалізації змісту, методів і технологій фізкультурно-педагогічної освіти, що опираються на ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами тощо.

Нормативна база дослідження. У нормативних документах України, які стосуються галузі освіти: Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року (2019), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2013), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018), Концепції «Нова українська школа» (2016); нормативних документах галузі фізичного виховання та спорту: Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (1993), Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998), Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004), Державній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року (2017), Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року (2020), а також відповідних документах МОН України: Концепції фізичного виховання в системі освіти України, Системі організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів, Положенні про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України, Рекомендаціях щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року стверджується, що здоров'язбереження, підвищення фізичної підготовленості української молоді, формування й активізація інтересу до здорового способу життя є гострою державною проблемою, на вирішення якої спрямована підготовка нової генерації вчителів фізичного виховання.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять положення та висновки, що висвітлюють:

– методологічні засади філософії освіти (В. Андрущенко, Г. Васянович, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Лазаренко, В. Огнев'юк, П. Сікорський, Г. Філіпчук, Д. Чернілевський);

– психолого-педагогічні основи неперервної професійної освіти (Г. Балл, І. Бех, В. Биков, Л. Виготський, А. Гуржій, Ж. Делор, Р. Дейв, П. Легран, В. Луговий, С. Максименко, А. Маслоу, Н. Ничкало, Дж. Равен, К. Роджерс, В. Рибалка, С. Рубінштейн, Л. Руденко, В. Семиченко);

– засади формування педагогічних знань (А. Акусок, О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, В. Каплінський, Н. Лазаренко, А. Литвин, Л. Лук'янова, О. Мороз, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійник, Л. Пуховська, Т. Сущенко, Л. Хомич); сучасні технології підготовки учителів (О. Акімова, В. Галузяк, Р. Гуревич, І. Дичківська, А. Коломієць, О. Пехота, О. Пометун, С. Сисоєва, В. Чайка, В. Шахов); основи розвитку педагогічної компетентності та майстерності вчителя (В. Гриньова, І. Зязюн, О. Лавріненко, А. Макаренко, О. Отич, В. Сухомлинський, Н. Тарасевич, Т. Федірчик та ін.);

– концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців галузі ФКіС (І. Боднар, О. Вацеба, Е. Вільчковський, С. Гаркуша, М. Герцик, Г. Грибан, Н. Денисенко, Т. Дерека, Н. Завидівська, Р. Карпюк, Р. Клопов, С. Криштанович, Т. Круцевич, Б. Максимчук, Н. Панегелова, В. Папуша, Є. Приступа, Т. Ротерс, А. Сват'єв, Л. Сущенко, О. Худолій, А. Цьось);

– теоретичні та методичні проблеми фізкультурно-педагогічної освіти (О. Ажиппо, О. Безкопильний, Н. Белікова, Я. Бельський, С. Гуменюк, О. Даниско, Л. Демінська, П. Джуринський, Ю. Драгнєв, Ф. Загура, Є. Захаріна, Л. Іванова, С. Карасевич, Т. Матвійчук, Ю. Мосейчук, Н. Москаленко, М. Носко, О. Проніков, Н. Степанченко, О. Тимошенко, А. Цьось, Б. Шиян) та ін.

Методи дослідження. Для перевірки вихідних припущень і вирішення поставлених завдань на різних етапах дослідження використовувався комплекс методів: 1) *теоретичні* – вивчення навчально-методичної літератури, нормативної та звітної документації, аналіз (історіографічний, дефінітивний, ретроспективний і порівняльний) наукових джерел; логіко-педагогічний аналіз змісту навчальних дисциплін і видів практики; систематизація, аналіз, порівняння, узагальнення результатів освітнього процесу та педагогічного досвіду для виявлення стану педагогічної підготовленості здобувачів; типізація, конкретизації базових категорій дослідження; вивчення й обґрунтування вимог до особистості вчителя фізичного виховання; моделювання, проектування та прогнозування концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання та вдосконаленої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; 2) *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, діяльністю його учасників, бесіди з викладачами і здобувачами, анкетування, тестування, самооцінювання й експертне оцінювання (констатувальний експеримент) для визначення рівня педагогічної підготовленості здобувачів; експериментальне навчання здобувачів, проведення контрольних замірів, спостереження, анкетування, тестування, метод експертного оцінювання та узагальнення незалежних характеристик (формувальний експеримент) для діагностики рівня педагогічної компетентності майбутніх учителів; аналіз емпіричних даних, метод рейтингових оцінок, методи узагальнення, систематизації; прогнозування для

перевірки ефективності вдосконаленої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання; табличні та графічні методи викладення інформації; 3) *методи описової статистики і статистичного висновку*: оцінювання параметрів розподілу, узагальнення незалежних характеристик; однофакторний дисперсійний аналіз, кореляційний аналіз; визначення критеріїв узгодженості та статистична перевірка (W-коефіцієнт конкордації Кендалла, F-критерій Фішера, t-критерій Стюдента та ін.) для забезпечення достовірності результатів дослідно-експериментальної роботи, узагальнення й інтерпретація отриманих даних, формулювання висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано специфічні принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти, розроблено концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, побудовано модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, створено організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні); *уточнено* науково-педагогічну сутність і структуру феномена «педагогічна компетентність вчителів фізичного виховання», дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю, інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю; *конкретизовано* критерії, показники і рівні сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; *подальшого розвитку набули* положення щодо можливості застосування випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, новітні наукові підходи у педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання та педагогічні інновації в діяльності закладів вищої освіти фізкультурного профілю.

Теоретичне значення одержаних результатів: визначено *теоретико-методологічні основи* педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю (з'ясовано теоретичне підґрунтя та проблеми вищої педагогічної освіти в Україні; проаналізовано та інтерпретовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження; педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти; в контексті сучасної парадигми освіти визначені науково-методологічні підходи до модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; проаналізовано напрями дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання); розроблено *концептуальні засади* вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (з'ясовано дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю; визначено сутність і структуру педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання як взаємопов'язаних інструментального, загальнопедагогічного, професійно-педагогічного, методично-організаційного та професійно-особистісного складників; розроблено специфічні принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти; запропоновано концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО); обґрунтовано *інноваційну систему* педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю (визначено інноваційні засади педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю; обґрунтовано п'ять груп організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність педагогічної підготовки

майбутніх вчителів фізичного виховання; визначено завдання орієнтувально-мотиваційного, формувально-діяльнісного та розвивально-інтегровального етапів формування педагогічної компетентності здобувачів; уточнено зміст і структуру нормативної та побудовано концептуальну модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО).

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: розроблено й апробовано триступеневу (базовий психолого-педагогічний, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований) систему педагогічної підготовки вчителів за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) у ЗВО фізкультурного профілю; науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (запропоновано оновлений зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в навчально-методичному посібнику «Педагогіка та психологія», створена й упроваджена методика формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів, визначено комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання), а також підготовлено дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності (методичні посібники «Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання», «Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»); реалізовано організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; визначені методичні підходи до розроблення, впровадження й оцінювання ефективності випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; запропоновано критерії, показники, рівні та методи діагностики сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; підготовлено методичні вказівки для науково-педагогічних працівників ЗВО фізкультурного профілю щодо формування педагогічної компетентності майбутніх учителів. На цій основі розроблені прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні та подані загальні рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання відповідно до запитів суспільства та вимог стейкхолдерів.

Результати дослідження використовуватимуться науково-педагогічними працівниками ЗВО фізкультурного та педагогічного профілю для створення й удосконалення науково-методичного забезпечення, навчально-методичних комплексів, авторських спецкурсів, електронних освітніх ресурсів, розроблення навчальних програм і силабусів. Підготовлені пропозиції та рекомендації будуть корисні для укладання нормативної документації педагогічних і фізкультурних ЗВО, а також закладів післядипломної педагогічної освіти.

Наукові положення та навчально-методичні матеріали **упроваджено** в практику освітньої діяльності Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (довідка № 06/36 від 20.12.2023 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка 03-24/01/3228 від 01.12.2023 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 2449 від 30.11.2023 р.), Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського (акт б/н від 05.11.2023 р.), Львівського

обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (акт № 406 від 08.09.2023 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/196 від 08.12.2023 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (акт б/н від 04.12.2023 р.), Харківської державної академії фізичної культури (довідка № 1106/01-19 від 08.12.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. У наукових працях, опублікованих у співавторстві з О. Алексєєвим [19], Ю. Андрійчук [21], О. Анічкіною [26], О. Багінською [20], Н. Бахмат [18; 19], О. Бернацькою [24], Н. Бідюк [18], А. Богданюком [23], Н. Борейко [26], Т. Браніцькою [26], А. Ваколук [23], О. Волошиною [19], І. Герасимовою [22; 24; 26], Н. Голуб [18], Т. Григоренко [21], О. Грошовенко [21], Р. Гуревичем [21; 22; 23], Г. Давиденко [21; 24], Т. Дукою [21], Ю. Євтушенком [25], І. Жоровою [19; 20], Н. Калашник [22; 24], А. Каленським [18], А. Килівником [22], А. Ковальчуком [19], О. Ковальчуком [26], М. Комогоровою [24], З. Коритко [20], Є. Косинським [23], С. Криштанович [17], В. Кузьменком [19; 20; 21], А. Литвином [3], Н. Логутіною [22], С. Лук'янчук [24], Б. Максимчуком [18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25], І. Максимчук [18; 20; 21; 22; 24; 25], Е. Манжос [19], Л. Мартинець [19], О. Марченко [20; 26], О. Матвієнко [18], Т. Матвійчук [10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26], Н. Мельник [18], Н. Мироненко [25], В. Ніколаєнком [20], Ю. Носко [20], В. Овчарук [25], В. Овчаруком [25], А. Окопним [12; 16], Н. Опушко [23], О. Паламарчук [22], І. Підлипняк [21], О. Поповою [24], Г. Пустовітом [25], П. Рибалком [25], Ю. Сивохопом [25], А. Сітовським [20; 23], Н. Слюсаренко [19; 20], Р. Сойчук [21], Н. Степанченко [13; 21; 23], О. Столяренко [24], О. Сурововим [23], І. Учитель [19], Н. Фіголь [26], О. Фуштей [22], І. Хабою [22], О. Хоменком [25], С. Хоменком [25], О. Хуртенко [20; 21], М. Шеян [19; 25], авторськими є положення і висновки, які стосуються формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Ідеї та підходи співавторів у дисертації не використовувалися.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Допрофесійна підготовка старшокласників у системі “середня загальноосвітня школа – професійний ліцей сільськогосподарського профілю”» зі спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти захищена 2009 р. у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дослідження викладені на 31 науковому заході, в тому числі *міжнародних конференціях*: «Forming and qualitative development of modern educational systems» («Формування та якісний розвиток сучасних освітніх систем») (м. Лондон, 2013 р.), «Гійченська школа впродовж 150 років та її роль у освіті та вихованні людей» (с. Гійче Львівської обл., 2013 р.), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми» (м. Вінниця, 2014, 2016, 2018 pp.), «Освіта для сучасності» («Edukacja dla współczesności») (м. Київ, 2015 р.), «Modern peculiarities of the identity formation and social adaptation in conditions of the liberal values crisis» («Сучасні особливості формування особистості та її соціальної адаптації в умовах кризи ліберальних цінностей») (м. Лондон, 2016 р.), «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи»

(м. Львів, 2017, 2021 рр.), «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (м. Львів, 2020 р.), «Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності» (м. Львів, 2022 р.), «Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи» (Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2022, 2023 рр.), «Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану» (м. Чернігів, 2023 р.); *всеукраїнських*: «Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва» (м. Львів, 2012 р.), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (м. Львів, 2013 р.), «Особистість в екстремальних умовах» (м. Львів, 2017, 2019 рр.), «Всеукраїнська науково-практична конференція присвячена 100-річчю з дня народження Василя Сухомлинського» (м. Львів, 2018 р.), «Педагогіка і психологія професійної освіти: актуальні проблеми» (м. Львів, 2018 р.), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (м. Луцьк, 2019 р.), «Якість освіти в Україні – основа і результат докорінних змін в освітній системі» (м. Львів, 2019 р.), «Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи» (м. Львів, 2023 р.), «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії» (м. Кропивницький, 2023 р.); *регіональних*: «Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці» (м. Львів, 2012 р.), Педагогічні читання, присвячені пам'яті В. П. Жука (м. Львів, 2012 р.), «Психологічні виміри культури, економіки, управління» (м. Львів, 2013 р.), «Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми» (м. Львів, 2015, 2020 рр.), «Видатні постаті психології: історія та сучасність» (м. Львів, 2018, 2022 рр.); *звітних конференціях, семінарах, нарадах, круглих столах* науково-педагогічного колективу ЛДУФК.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 55 наукових і науково-методичних публікаціях (22 одноосібна), серед яких: 1 монографія, 2 розділи монографії, 4 посібники, 11 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях з педагогічних наук, 9 – у закордонних періодичних виданнях, проіндексованих у базах Scopus і Web of Science, 8 статей у збірниках наукових праць, 18 матеріалів і тез конференцій, семінарів (із них 2 – зарубіжних), 1 енциклопедія (у співавторстві), 1 навчально-методичний комплекс.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 560 сторінок, з них 392 – основного тексту. Основна частина містить 14 таблиць і 17 рисунків на 16 сторінках. Список використаних джерел містить 643 найменування, із них 79 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, охарактеризовано ступінь розробленості проблеми, викладено мету, предмет, об'єкт дослідження, сформульовані його гіпотеза та завдання, представлено методи наукового пошуку, методологічну й експериментальну базу дослідження, виокремлено етапи дослідження, визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів роботи, викладено основні положення, що виносяться на захист і відомості про апробацію.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю»* – розглянуто загальні проблеми і тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти. Професійна підготовка педагога у ЗВО фізкультурного профілю характеризується в контексті найближчої та віддаленої перспективи діяльності вчителя фізичного виховання в умовах модернізації української освіти; визначено поняттєво-термінологічний апарат дослідження, що дає змогу стратегічно осмислювати цілі та результати ефективної професійної підготовки педагога за підсумками навчання у ЗВО; обґрунтовано науково-методологічні підходи до педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; репрезентовано теоретичне підґрунтя та виявлено основні проблеми вищої педагогічної освіти в Україні; виконано ретроспективний аналіз напрямів дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання.

Закономірності суспільного розвитку суттєво впливають на педагогічну освіту як важливу ланку вищої школи, через яку реалізується політика держави в галузі освіти. Висока соціальна значущість професійно-педагогічної діяльності зумовлює необхідність підвищення ефективності педагогічної освіти, зокрема вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, які не лише мають володіти фундаментальними науковими знаннями, внутрішньою культурою і належним рівнем педагогічної компетентності, а й забезпечувати активне, довготривале життя та професійну конкурентоспроможність прийдешніх поколінь шляхом організації здоров'язбережувального середовища в закладі освіти, прилучати молодь до здорового способу життя, формувати у неї ціннісне ставлення до власного здоров'я та неперервного фізичного розвитку. Якісна підготовка педагогічних кадрів нової генерації передбачає створення належних організаційно-педагогічних умов для розвитку творчої особистості майбутніх учителів, спроможних до відповідальної професійно-педагогічної діяльності, рефлексії, постійної самоосвіти та неперервного підвищення власної кваліфікації. У зв'язку з цим важливим завданням є розроблення теоретико-методологічних, змістових, методико-технологічних та організаційно-управлінських аспектів удосконалення професійної підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти.

У контексті модернізаційних тенденцій проаналізовано та інтерпретовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження, що допомогло розкрити сучасне бачення мети, процесу та результату педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю. З'ясовано та уточнено сутність таких ключових понять дослідження: педагогічна діяльність, професійна підготовка вчителя фізичного виховання, випереджувальний характер професійної підготовки, педагогічна компетентність, професійна культура педагога, педагогічна майстерність та ін. Вивчення наукової літератури, аналіз освітньої практики, власний педагогічний досвід і цілеспрямоване спостереження за діяльністю успішних учителів фізичного виховання дали підстави для власного визначення їхньої педагогічної компетентності як ключового поняття дослідження. Цілеспрямоване формування компонентів педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання потребує максимального розкриття їхніх педагогічних здібностей та особистісного потенціалу, що доцільно випереджувально здійснювати в освітньому процесі вищої школи педагогічного або фізкультурного профілю з метою спонукан-

ня випускників до неперервного професійно-педагогічного розвитку та прогностичного самовдосконалення.

Науково-методологічними засадами дослідження є положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, що опираються на ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами тощо та комплекс методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний). Їх урахування дало змогу обґрунтувати сучасні психолого-педагогічні положення, найбільш значущі для вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Як свідчить аналіз провідних напрямів дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання, одним із важливих шляхів удосконалення їхньої професійної освіти є теоретичне та практичне навчання із психологічних і педагогічних дисциплін, спрямоване на вирішення різноманітних завдань фізкультурно-освітнього, спортивно-педагогічного та інших видів діяльності. Зважаючи на це, потребує теоретичного осмислення проблема підвищення якості педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що має враховувати специфіку їхньої подальшої професійної діяльності та відповідати завданням не лише сьогодення, а й найближчої та віддаленої перспективи. Здійснене у першому розділі теоретико-методологічне обґрунтування наукової ідеї щодо випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання довело необхідність проєктування концептуальних засад і вдосконаленої системи педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та розроблення науково-методичного забезпечення цього процесу.

У другому розділі – *«Концептуальні засади вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»* – обґрунтовані та презентовані концептуальні засади модернізації педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання: висвітлено дидактичні особливості вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю; визначено структуру педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання; розкрито принципи вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю; обґрунтовано концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю як теоретико-методологічну основу підвищення якості їхньої професійної підготовки відповідно до запитів замовників і споживачів освітніх послуг.

Дидактичні особливості вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю зумовлені основними функціями вчителя фізичного виховання (оздоровча, виховна, пізнавальна, діагностична, орієнтаційно-прогностична, конструктивно-проєктувальна, організаторська, інформаційно-просвітницька, комунікативно-стимуляційна, методична, аналітико-оцінювальна, рефлексивна, дослідницько-творча), для виконання яких у здобувачів освіти потрібно сформувати професійні компетентності. Визнана особливість підготовки вчителів полягає в тому, що вона складно організована та має декілька напрямів, пов'язаних спільними компонентами. Освіта вчителя фізичного виховання передбачає інтегрування здобутих соціально-гуманітарних, природничо-наукових, психолого-педагогічних і медико-біологічних знань і вмінь, а

також знань і вмінь з фізичної культури і спорту, методики фізичного виховання та ін., що забезпечують у подальшій діяльності проєктування, конструювання та безпосередній розвиток учнів. Узагальнення наукових напрацювань і практичного досвіду підтвердило недостатню професійно-прикладну спрямованість педагогічної освіти майбутніх учителів фізичного виховання. Зміст навчання педагогів, організаційні форми, методичні та технологічні рішення, якими традиційно послуговувалися у ЗВО фізкультурного профілю, вже не відповідають вимогам стандартів. Новітні ідеї пов'язані, перш за все, із забезпеченням оптимальної збалансованості психологічної, педагогічної, методичної та фізкультурно-спортивної підготовки випускників, а також із комплексом заходів щодо поглибленої інтеграції знань, практичних умінь і навичок, що забезпечить майбутнім учителям успішну адаптацію до освітньо-професійної діяльності.

Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання є інтегрованим результатом їхньої педагогічної підготовки, ґрунтується на узагальнених психолого-педагогічних знаннях і вміннях випускників ЗВО, а також на їхніх професійно важливих особистісних якостях, відображає здатність їх застосовувати на практиці. Її структура охоплює: інструментальний, загальнопедагогічний (науково-теоретичний), професійно-педагогічний (операційно-діяльнісний), методично-організаційний і професійно-особистісний складники. Здатність учителя фізичної культури успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність забезпечують функціональні компоненти педагогічної компетентності: аксіологічний, мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний.

Формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки потребує цілісного проєктування розвитку особистості здобувача на основі сукупності загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, вищої освіти, педагогічної освіти, принципів фізичного виховання і специфічних принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю, які ми розробили: пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки.

Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю визначає вихідні положення, мету, завдання, базові принципи, напрями і механізми реалізації, практичні рекомендації та очікувані результати від удосконалення системи педагогічної підготовки здобувачів освіти шляхом ефективного випереджувального формування педагогічної компетентності майбутніх учителів. Концепція ґрунтується на положеннях Конституції України, освітнього законодавства, законодавства галузі фізичного виховання та спорту, а також вимог, передбачених міжнародними документами і нормативно затвердженими стратегіями модернізації вітчизняної педагогічної освіти. Головне призначення концепції полягає в удосконаленні професійної підготовки вчителів у ЗВО фізкультурного профілю, наслідком якої буде суттєве піднесення рівня їхньої педагогічної компетентності, а отже – підвищення ефективності проведення занять із фізичної

культури в закладах загальної середньої освіти, планування та реалізації різноманітних позашкільних фізкультурно-оздоровчих, рекреаційно-туристичних і спортивно-масових заходів.

У третьому розділі *«Теоретичне обґрунтування системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю»* – описано проєктування на основі потенціалу провідних теоретико-методологічних і концептуальних педагогічних підходів інноваційного процесу професійної підготовки вчителів фізичного виховання, обґрунтування та створення необхідних для цього організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, а також моделювання авторської системи педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю.

До інноваційних засад педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю відносимо психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні нововведення, які інтенсифікують діяльність суб'єктів педагогічної підготовки, розширюють діапазон дидактичних методів, засобів і прийомів, зумовлюють підвищення якості їхньої професійно-педагогічної діяльності з розвитку фізичної культури, виховання здорового способу життя та здоров'язбереження учнів ЗЗСО. Провідним інноваційним елементом вважаємо феномен випереджувальної педагогічної підготовки, у руслі якого вирішуються завдання формування висококомпетентного суб'єкта педагогічної діяльності, здатного взяти на себе ініціативу та відповідальність за розвиток фізичної культури і здоров'я нації. Навчання та виховання здобувачів з орієнтацією на близькі й віддалені перспективи передбачає такі шляхи і способи розвитку педагогічної компетентності: посилення мотивації здобувачів; оновлення й осучаснення змісту психологічних і педагогічних дисциплін; інтегрування теоретичного та практичного навчання, самостійної діяльності; використання новітніх методів і технологій, що підвищують ефективність освітньої діяльності; впровадження сучасних навчально-методичних комплексів, електронних освітніх ресурсів; оптимізація різних видів практики у контексті професійно-педагогічної діяльності; врахування результатів самостійної неформальної, інформальної роботи й організація цілеспрямованої науково-дослідної діяльності; допомога в проєктуванні та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, психологічний супровід здобувачів; моніторинг ефективності освітнього процесу, затребуваності здобутих компетентностей.

Завдання якісної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання передбачає створення необхідних і достатніх умов для самовизначення вчителя як особистості та професіонала, формування й розвитку в нього педагогічної компетентності, а також потреби у вдосконаленні відповідних якостей і ціннісних орієнтацій. Під *організаційно-педагогічними умовами* ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання розуміємо сукупність обставин, взаємозалежних і взаємозумовлених заходів, які стосуються змісту, форм, методів і технологій процесу підготовки, забезпечують оптимальне регулювання, мотивацію та інтенсифікацію взаємодії суб'єктів освіти, сприяють їхній активності, ініціативності, самостійності та мобільності. Виділено та конкретизовано п'ять груп організаційно-педагогічних умов, які визначають функціонування педагогічної підготовки у ЗВО:

- мотиваційно-цільові – визначають стимулювання невинного процесу розвитку педагогічної компетентності у здобувачів;

- перспективно-прогностичні – характеризують спрямованість на випереджувальну психолого-педагогічну підготовку випускників, готових до найближчих і віддалених перспектив розвитку фізичного виховання у ЗЗСО;
- програмно-змістові – проектування та формування цілісного змісту педагогічної компетентності майбутніх учителів з дотриманням інтеграції та наступності;
- процесуально-технологічні – включення здобувачів у неперервну, поетапну особистісно орієнтовану педагогічну підготовку із застосуванням сучасних організаційних форм, інтерактивних методів, інноваційних технологій;
- рефлексивно-коригувальні – розвиток суб'єктної позиції здобувачів щодо професійно-педагогічної діяльності та її вдосконалення на основі самооцінювання.

Щоб виявити, які з цих умов мають вагомий вплив у формуванні та розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання, ми провели оцінювання порівняльної важливості окремих умов, використавши метод рангів із застосуванням експертного опитування. На перше місце в системі педагогічної підготовки майбутніх учителів експерти поставили процесуально-технологічні умови (150 балів). Друге місце посідають перспективно-прогностичні, які забезпечують випереджувальний характер навчання здобувачів (129 балів). Третє місце експерти віддали обставинам і заходам рефлексивно-коригувальної зорієнтованості процесу формування педагогічної компетентності здобувачів (113 балів). Програмно-змістова група займає четверту сходинку (94 бали). П'яте місце, на думку експертів, у ЗВО фізкультурного профілю слід віддати мотиваційно-цільовим чинникам навчання та виховання майбутніх учителів (71 бал). Обчислений коефіцієнт конкордації оцінок експертів дорівнює 0,77, тобто їх одержано за високого рівня узгодженості поглядів.

Система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю охоплює три ступені: 1) базовий психолого-педагогічний, який забезпечує формування основ педагогічної компетентності у здобувачів; 2) фізкультурно-педагогічний, на якому здобувачі бакалаврату отримують повноцінну педагогічну підготовку, яка відповідає профілю їхньої предметної спеціалізації та кваліфікацію вчителя за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»; 3) поглиблено-спеціалізований, на якому здійснюється підготовка магістрантів до викладання профільної дисципліни «Фізична культура» та суміжних курсів на старшому ступені загальноосвітньої школи, у коледжах, ЗВО. На кожному ступені в майбутніх учителів послідовно реалізується прогнозоване формування і розвиток педагогічної компетентності за такими основними етапами: орієнтувально-мотиваційним, на якому відбувається базова педагогічна підготовка; формувально-діяльним, під час якого здійснюється комплексна педагогічна підготовка; розвивально-інтегрувальним, який передбачає поглиблену педагогічну підготовку. Вдосконалена система педагогічної підготовки забезпечує: адаптованість теорії та методики професійної освіти, що не лише відповідає запитам суспільства, а й ураховує особистісні та професійні потреби здобувачів, вимоги роботодавців; організаційну та змістово-технологічну включеність професійно-педагогічної підготовки в цілісний освітній процес, що передбачає її повноцінне функціонування та розвиток у ЗВО фізкультурного профілю; взаємозумовленість і взаємозв'язок усіх елементів, спрямованих на піднесення педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання як інтегрованого результату освіти.

Моделювання педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю передбачало створення нормативної та концептуальної моделей. Завданням нормативної моделі було відображення досконалої структури внутрішньої організації та зв'язків елементів системи, що передають їх суттєві відношення та взаємовпливи і дають змогу прогнозувати розвиток. Проектування концептуальної моделі досліджуваної системи (рис. 1) дало змогу наблизити освітню практику до розробленої концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Організаційну структуру концептуальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання становлять взаємопов'язані блоки, які забезпечують окрім концептуальності її цілісність, утилітарність, практико орієнтованість, динамічну функціональність та універсальність: цільовизначальний (соціальне замовлення, мета, галузеві стандарти, професіограма вчителя); теоретико-методологічний (принципи, концепція, освітньо-професійні програми, методологічні підходи); проектувально-змістовий (структурні та функціональні складники педагогічної компетентності, зміст педагогічної підготовки); операційно-технологічний (організаційно-педагогічні умови, етапи і ступені педагогічної підготовки, комплекс науково-методичного забезпечення, інноваційні методи і технології); результативно-діагностичний (інструменти і методи діагностики, критерії оцінювання, рівні сформованості, результат). Побудова та реалізація моделей спрямовувалась на отримання нового знання щодо підвищення ефективності освітньої системи, оптимізації її складових і функціональних зв'язків, врахування всіх соціально-педагогічних і психолого-педагогічних чинників, організаційно-педагогічних умов, що веде до позитивної динаміки сформованості педагогічної компетентності випускників ЗВО фізкультурного профілю.

У четвертому розділі – *«Науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»* – висвітлені основні засади розробленого науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, яке обіймає: оновлення змісту педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, удосконалення методики розвитку педагогічної компетентності, а також впровадження сучасних педагогічних технологій у ЗВО фізкультурного профілю.

Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю розглядаємо в єдності когнітивного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, рефлексивного компонентів, які передбачають: інтегрування теоретичних і методичних психолого-педагогічних знань, вироблення та розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності в галузі фізичної культури, різні форми самоосвітньої діяльності, що сприяють особистісному саморозвитку та професійному самовдосконаленню здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Підвищення ефективності педагогічної підготовки потребує системного оновлення її змісту, який випереджувально опирається на новітні наукові досягнення, спрямовується на комплексне розв'язання актуальних завдань професійно-особистісного становлення майбутніх учителів, розвитку їхньої педагогічної компетентності, цілеспрямовану перебудову свідомості суб'єктів фізкультурно-педагогічної освіти в напрямі цілісного бачення процесу фізичного виховання школярів. Для цього у змісті фізкультурно-педагогічної освіти доцільно: посилити психолого-педагогічну складову,

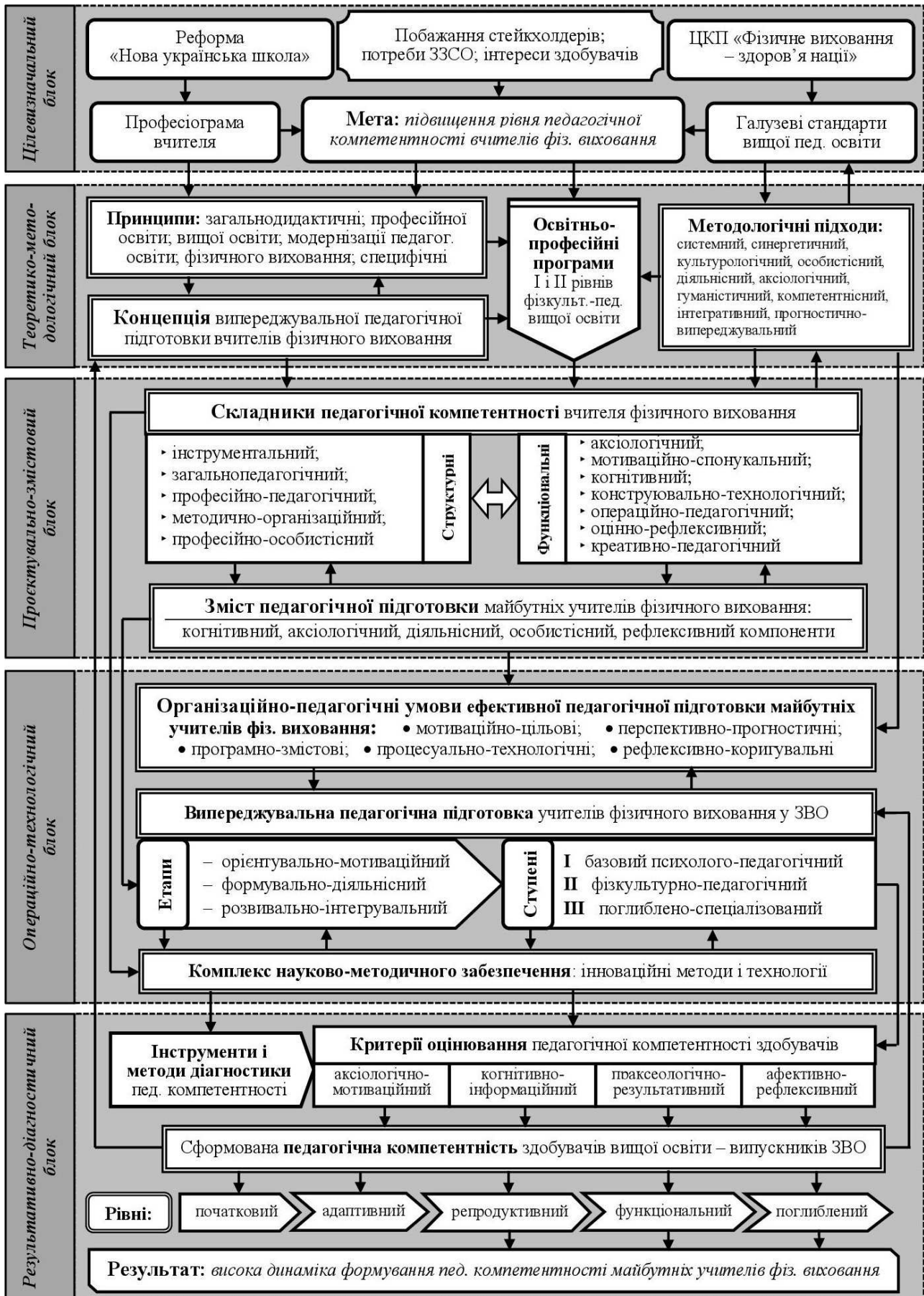

Рисунок 1 – Концептуальна модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю

акцентувати на прикладних аспектах педагогічної підготовки, актуалізувати фізкультурно-педагогічні вміння та навички застосовувати засвоєний матеріал у реальній професійно-педагогічній діяльності.

Методичними основами формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти є: оптимізація навчально-методичного забезпечення педагогічної підготовки у контексті вимог компетентнісного підходу; упровадження новітніх методів навчання й освітніх технологій, які підсилюють практико орієнтованість освітнього процесу, спонукають до самостійного пошуку знань та їх поглиблення, свідомого застосування сформованих компетентностей для вирішення професійно-педагогічних завдань; організацію педагогічної практики здобувачів освіти у контексті обов'язків і завдань їхньої майбутньої професії; посилення ролі самоосвітньої та науково-дослідної діяльності здобувачів як базових складових педагогічної підготовки; забезпечення взаємозв'язку педагогічної підготовки майбутніх учителів із виховним процесом у ЗВО фізкультурного профілю. Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає: органічне поєднання особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використання елементів евристичного навчання; застосування різноманітних форм організації навчальної діяльності (лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота, педагогічна практика) з акцентом на методи активного й інтерактивного навчання (проблемне вивчення матеріалу, пошуково-дослідницькі методи, навчально-практичні завдання, педагогічні ситуації тощо), спрямовані на розвиток усіх компонентів педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Головним напрямом оптимізації педагогічної підготовки є навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти за допомогою *сучасних педагогічних технологій*. Технологія *цілісної педагогічної діяльності* має на меті виховання конкурентоспроможної особистості як суб'єкта соціальних перетворень, здатного досягнути сутності і значущість фізкультурно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання у ЗЗСО. Технологія *випереджувального навчання* передбачає використання прогностичних завдань, спостережень та експериментів як різновидів навчальних завдань, викладених на перспективу, з елементами випередження. *Інформаційно-комунікаційні технології* забезпечують якісно новий рівень опанування психологічних і педагогічних дисциплін, удосконалення змісту педагогічної підготовки, форм організації навчання, індивідуалізацію освітнього процесу. Виявленню творчих здібностей здобувачів, формуванню їхньої педагогічної компетентності через розкриття внутрішнього потенціалу особистості, спрямованості на побудову індивідуальної освітньої траєкторії сприяє *гуманно-особистісна* технологія. Технологія *модульного навчання* забезпечує продуктивну суб'єкт-суб'єктну педагогічну взаємодію з опорою на самостійну роботу здобувачів. Завдяки технології *проектного навчання* відбувається інтегрування психолого-педагогічних і професійно орієнтованих знань здобувачів, їхньої інтелектуальної та практичної діяльності у професійній сфері. Технологія *розв'язання педагогічних ситуацій* забезпечує формування творчого ставлення майбутніх учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО. Технологія *кейсів* сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, розвитку їхньої здатності до

рефлексії власних дій і поведінки, оцінювання діяльності інших суб'єктів освітнього процесу. За допомогою *ігрових технологій* педагогічна підготовка здобувачів відбувається шляхом прийняття рольових моделей та активної імітації фізкультурно-педагогічної діяльності. *Тренінгові технології* інтенсифікують формування та розвиток складників педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Використання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання зазначених технологій забезпечує проблемно-дослідницький характер та професійно-педагогічну спрямованість освітнього процесу, сприяє активізації роботи здобувачів, їхньому залученню до конструктивного вирішення завдань і ситуацій, наближених до професійних.

У п'ятому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»** – викладено методику проведення дослідно-експериментальної роботи з упровадження випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, подано оцінку стану педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у вітчизняній освіті, викладено результати перевірки рівня сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання в експериментальному навчанні, відображено доцільність організаційно-педагогічних умов і науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Програма дослідно-експериментальної перевірки ефективності педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у процесі навчання в закладі вищої освіти охопила комплекс заходів із співставлення очікуваних результатів упровадження розроблених інновацій та реальних показників успішності їх застосування у практиці фізкультурно-педагогічної освіти. Для оцінювання рівня педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання ми виокремили чотири критерії: аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, праксеологічно-результативний та афективно-рефлексивний. Визначені показники та індикатори критеріїв, значення яких відповідають початковому, адаптивному, репродуктивному, функціональному чи поглибленому рівню сформованості компонентів педагогічної компетентності, досягнутому здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти. Також було обрано низку релевантних методів: тестування, опитування й анкетування викладачів, здобувачів, метод рейтингу, експертне оцінювання, узагальнення незалежних характеристик, контрольні заміри, статистичні критерії тощо.

Констатувальний експеримент, в якому взяли участь 58 здобувачів бакалаврського освітнього рівня і 29 здобувачів магістерського рівня, дав змогу оцінити і проаналізувати реальний рівень педагогічної компетентності випускників ЗВО фізкультурного профілю, що навчалися за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)». Виконані під час експерименту заміри, оцінювання, анкетування й опитування виявили недостатню загальну психолого-педагогічну та методичну підготовленість, які лише частково забезпечують формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання за різними критеріями. За узагальненими результатами констатувального експерименту (рис. 2) поглиблений рівень педагогічної компетентності сформований у 7,3 % випускників-бакалаврів, функціонального рівня досягли 25,9 %, репродуктивного – 37,1 %, на адаптивному залишилось 21,1 %

і на початковому – 8,6 % молодих учителів фізичного виховання. У випускників-магістрів результати дещо кращі: поглибленого рівня досягли 17,2 %, функціонального – 40,5 %, репродуктивного – 31,9 %, на адаптивному залишилось 8,6 % і на початковому – 1,8 % вчителів фізичного виховання, які приступають до виконання професійних завдань. Це свідчить, що традиційна фізкультурно-педагогічна освіта недостатньо ефективна та не використовує повною мірою сучасні психолого-педагогічні підходи до навчання та виховання майбутніх учителів.

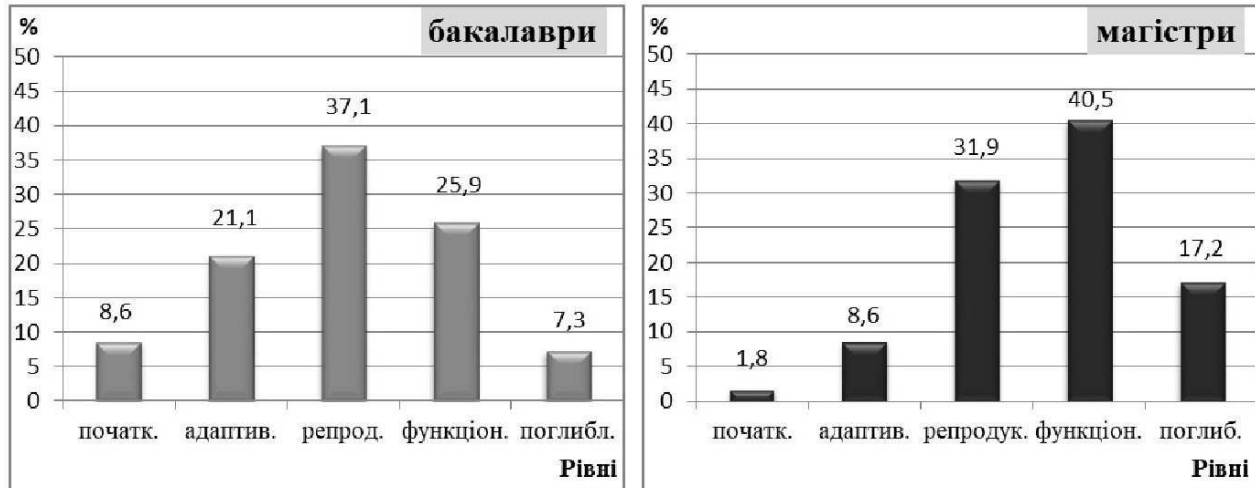

Рисунок 2 – Розподіл рівнів педагогічної компетентності випускників ЗВО за результатами констатувального експерименту

Під час організації формувального експерименту (2019–2022 рр.) внесено необхідні зміни в освітній процес, спрямовані на становлення сучасного вчителя фізичного виховання, інтенсивне формування та розвиток у нього необхідних педагогічних компетентностей. Зміст та організація занять із педагогічних дисциплін сприяє формуванню та відпрацюванню у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти операцій педагогічного спілкування, конструювання, аналізу та самоаналізу навчальних занять на основі випереджувального підходу та низки запропонованих і апробованих нами заходів. До початку дослідження було розраховано обсяг учасників експерименту, необхідний для коректного виконання пошукових завдань (190 осіб становили експериментальну групу та 160 взяли участь у контрольній). З ними проведено безповторний, паралельний експеримент із попереднім, проміжним і підсумковим контрольними замірами.

Результати експерименту (рис. 3-4) підтвердили ефективність удосконаленої системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю із застосуванням інноваційних засад прогностично-випереджувального підходу. Початкові результати експериментальної та контрольної груп на першому етапі експериментального пошуку за усередненими даними були статистично однаковими; найбільше розходження становить лише 1,36 %, що свідчить про еквівалентність вибірок. На завершальному оцінюванні в обох групах зросла кількість здобувачів із поглибленим рівнем педагогічної компетентності, однак в експериментальній групі виявлене зростання значно вище та досягає 43,68 % проти 19,37 % у контрольній, що на 24,31 % більше. Учасників ЕГ із функціональним рівнем (37,63 %) на 5,96 % більше ніж в КГ (43,59 %).

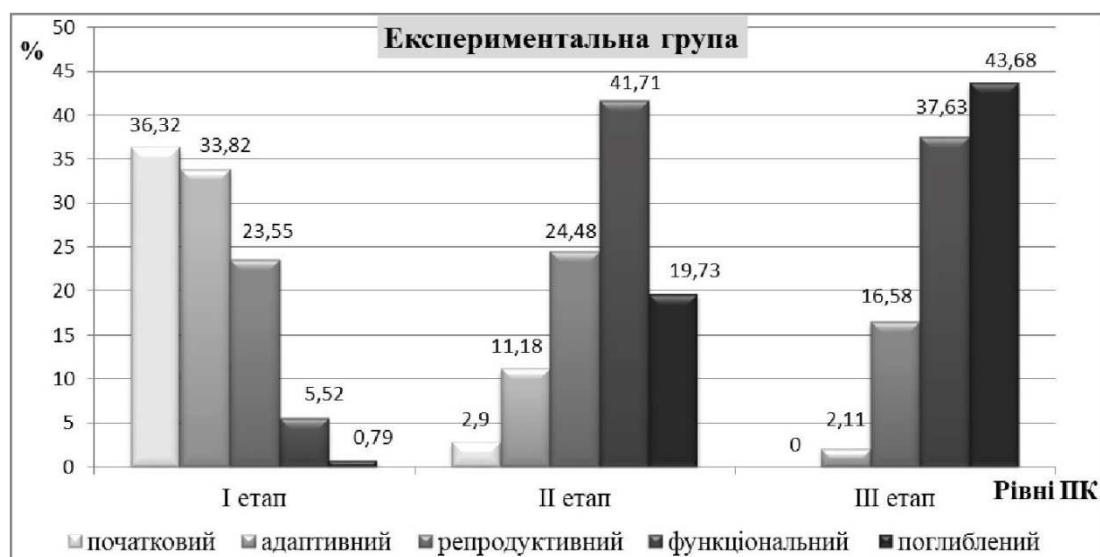

Рисунок 3 – Динаміка розподілу здобувачів експериментальної групи за рівнем педагогічної компетентності на етапах формувального експерименту

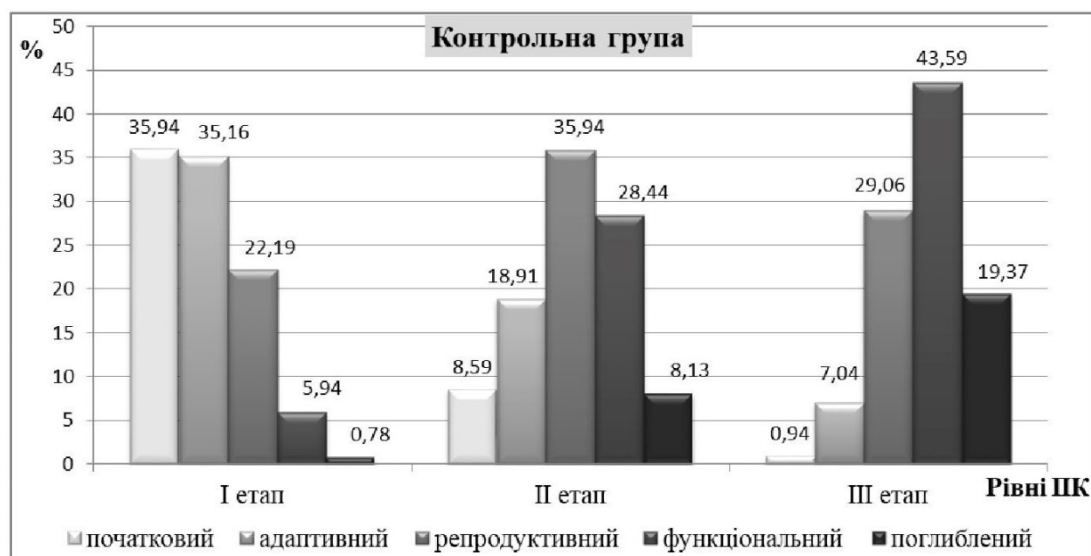

Рисунок 4 – Динаміка розподілу здобувачів контрольної групи за рівнем педагогічної компетентності на етапах формувального експерименту

Крім того, в експериментальній групі стало значно менше майбутніх учителів із репродуктивним (на 12,48 %) та адаптивним (на 4,93 %) рівнями педагогічної компетентності, ніж у контрольній; здобувачів з початковим рівнем в ЕГ не виявлено, а в КГ таких залишилось 0,94 %. На підставі зібраних, узагальнених і статистично підтверджених (за обчисленням t-критерію в програмі Statistica) даних робимо висновок про значне переважання після завершення експерименту показників сформованості педагогічної компетентності в учасників експериментальної групи, що викликано впровадженням побудованої моделі, створених організаційно-педагогічних умов, реалізованих методичних розробок і освітніх технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО.

Крім цього, за допомогою дисперсійного аналізу було виявлено значний позитивний зв'язок між рівнем педагогічної компетентності здобувачів випускного курсу (рис. 5) та їхніми результатами на випускному кваліфікаційному випробуванні.

Цим підтверджено доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму оптимізації навчально-виховної та подальшої освітньо-професійної роботи випускників за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)».

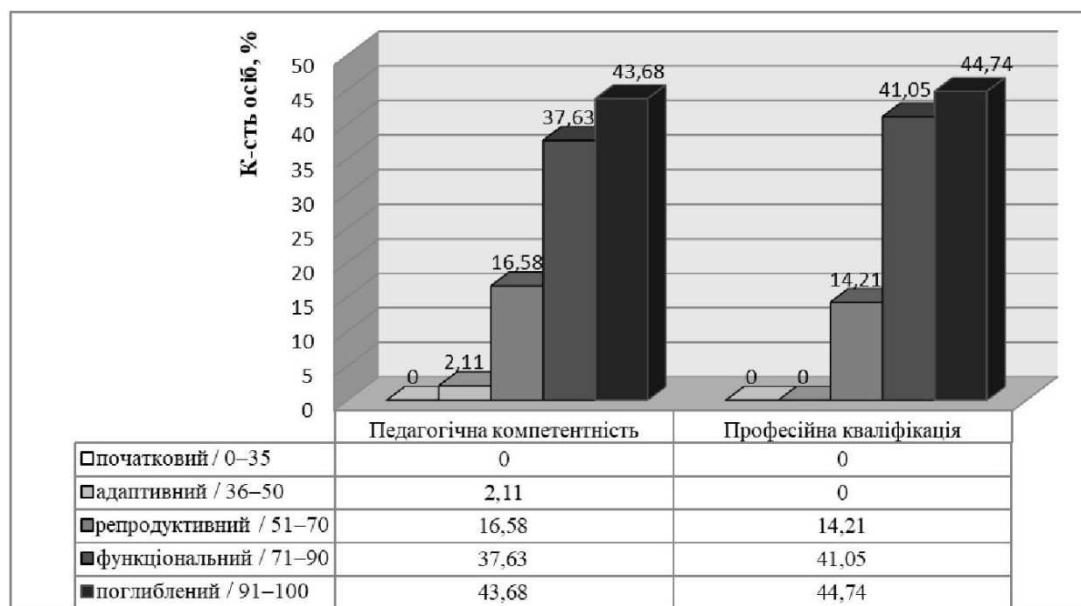

Рисунок 5 – Порівняння розподілу випускників ЕГ за рівнем педагогічної компетентності та ступенем професійної кваліфікації

Наприкінці дослідження розроблені прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні, які визначають сутність, принципи і завдання підготовки нової формації вчителів фізичного виховання на загальнодержавному рівні та на рівні ЗВО. Також подані загальні рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання відповідно до запитів суспільства та стейкхолдерів:

- підготовка вчителів фізичного виховання має враховувати динаміку трансформації освітньої галузі, орієнтуватися на перспективи її вдосконалення;
- модернізацію педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання доцільно здійснювати на основі прогностично-випереджувального підходу;
- зміст підготовки вчителів фізичного виховання має конструюватися в межах сукупності складників (психолого-педагогічного, предметного, методичного, аксіологічного та інноваційного);
- програмним результатом педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання доцільно вважати сформовані в них складники педагогічної компетентності, які дають змогу вирішувати завдання професійно-педагогічної діяльності;
- випереджувальне, послідовно-поетапне опанування майбутніми учителями передбачених ОПП компонентів потребує багаторівневої системи педагогічної підготовки, інноваційних технологій, відповідного навчально-методичного комплексу;
- формування та розвиток у здобувачів педагогічних компетентностей вимагає створення в освітньому процесі ЗВО необхідних організаційно-педагогічних умов;
- рівень педагогічної компетентності випускників фізкультурно-педагогічної освіти мають оцінювати зовнішні експерти за допомогою затвердженого діагностичного інструментарію.

ВИСНОВКИ

1. Комплексний науковий аналіз теоретико-методологічних основ педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю дав змогу цілісно охарактеризувати основні соціально-педагогічні передумови, особливості, науково-методичні положення та засади розвитку цієї ланки вищої освіти в Україні. Інтеграція вітчизняної освіти в європейський освітній простір актуалізує потребу в кваліфікованих педагогічних працівниках, зокрема вчителів фізичного виховання, які володіють науковими знаннями, загальною культурою і належним рівнем компетентності, здатні забезпечити гармонійний розвиток школярів, підготувати молодь до активного життя та продовження освіти, прилучити до здорового способу життя, сформувати фізичну культуру та ціннісне ставлення до власного здоров'я тощо.

Сфера вищої фізкультурно-педагогічної освіти функціонує та розвивається в контексті світових соціокультурних тенденцій, стратегічних положень галузі фізичної культури і спорту, модернізації вищої школи, концепцій розвитку педагогічної освіти, реформи Нова українська школа. До методологічних основ модернізації педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання віднесено положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, низку методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний), а також ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами та ін. Це дає змогу вирішити проблеми професійної освіти вчителів фізичного виховання, забезпечити динамічність, практико орієнтованість, наступність, інноваційність, цілісність, варіативність їхньої педагогічної підготовки.

2. Педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання розглядаємо як найважливішу складову фізкультурно-педагогічної освіти, завдяки якій у здобувачів формується педагогічна компетентність, що сприяє розвитку інтегрованої компетентності, спрямованої на успішне вирішення випускниками усіх соціально-професійних і освітньо-педагогічних завдань із фізичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти. До інноваційних засад педагогічної підготовки відносимо психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні нововведення, які інтенсифікують діяльність суб'єктів навчання. Виконання завдань модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в руслі інноваційної педагогічної підготовки потребує навчання та виховання здобувачів з орієнтацією на близькі та віддалені перспективи їхньої діяльності та передбачає такі шляхи і способи розвитку педагогічної компетентності: посилення мотивації здобувачів; оновлення й осучаснення змісту психолого-педагогічних дисциплін; інтеграцію теоретичного та практичного навчання, самостійної та науково-дослідної діяльності; оптимізацію різних видів практики здобувачів у контексті майбутньої діяльності; врахування результатів самостійної неформальної, інформальної роботи; допомогу в проєктуванні індивідуальних освітніх траєкторій, психологічний супровід здобувачів; моніторинг ефективності освітнього процесу, контроль затребуваності здобутих компетентностей.

Реалізація фізкультурно-педагогічної освіти вимагає врахування сукупності загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, принципів вищої

освіти, принципів педагогічної освіти, принципів фізичного виховання і специфічних принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю (пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки).

На цій основі розроблена Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю – сукупність поглядів щодо цілевизначально-мотиваційного, теоретико-методологічного, науково-стратегічного, змістово-інформаційного, планувально-проектувального, навчально-методичного, ресурсно-управлінського, технологічно-процесуального та результативно-корегувального аспектів освітньої діяльності, а також відповідних вказівок, спрямованих на ефективне формування та розвиток педагогічної компетентності здобувачів вищої фізкультурно-педагогічної освіти. У Концепції враховані сучасні вимоги професійно-педагогічної діяльності, сформульовані базові принципи, охарактеризовано механізми і технології випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, реалізація яких забезпечить підвищення якості освіти майбутніх учителів фізичного виховання. Реалізація положень Концепції спрямована на вдосконалення системи педагогічної підготовки здобувачів освіти у ЗВО, адекватної сучасним тенденціям галузі фізичної культури і спорту та фундаментальним положенням модернізації вітчизняної педагогічної освіти.

3. Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання – складне структурне утворення, яке охоплює педагогічно важливі якості, індивідуальні особливості, опановані знання, здобуті вміння, навички і досвід роботи в закладі освіти, що виявляються у здатності до продуктивної педагогічної взаємодії та успішної освітньо-педагогічної діяльності з формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійно виконувати фізичні вправи, систематично займатися спортом та іншими видами рухової активності. Ця компетентність є важливою складовою інтегрованої компетентності вчителя фізичного виховання, що забезпечує досконале володіння предметом «Фізична культура», творчий підхід до навчально-виховної діяльності, готовність до неперервного саморозвитку, дає змогу на належному рівні організувати фізичний розвиток і підготовку до життя здобувачів загальноосвітніх шкіл та інших закладів освіти.

Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання ґрунтується на усвідомлених психолого-педагогічних знаннях, уміннях і навичках, їхніх мотиваційно-ціннісних, емоційно-вольових, а також професійно важливих особистісних якостях, одержаному досвіді. Її структура охоплює: інструментальний, загальнопедагогічний, професійно-педагогічний, методично-організаційний і професійно-особистісний складники. Здатність учителя фізичної культури успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність і досягати в ній високих результатів забезпечують функціональні компоненти педагогічної компетентності: аксіологічний, мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний.

Для оцінювання рівня педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання ми виокремили чотири критерії: аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, праксеологічно-результативний та афективно-рефлексивний. Визначені показники та обґрунтовані індикатори критеріїв, значення яких відповідають початковому, адаптивному, репродуктивному, функціональному чи поглибленому рівню сформованості компонентів педагогічної компетентності, досягнутому здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти. Діагностування стану педагогічної підготовки здобувачів, які навчалися за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», за допомогою низки методів показало, що поглиблений рівень педагогічної компетентності сформований у 7,3 % випускників-бакалаврів, функціонального досягли 25,9 %, репродуктивного – 37,1 %, на адаптивному залишилось 21,1 % і на початковому – 8,6 % молодих учителів фізичного виховання. Серед випускників-магістрів поглибленого рівня досягли 17,2 %, функціонального – 40,5 %, репродуктивного – 31,9 %, на адаптивному залишилось 8,6 % і на початковому – 1,8 % вчителів фізичного виховання. Тобто традиційна побудова фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо ефективна, не відповідає викликам часу та не використовує повною мірою сучасні психолого-педагогічні підходи до навчання та виховання майбутніх учителів.

4. Випереджувальна педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання має функціонувати як цілісна система, оптимально включена до освітнього процесу ЗВО фізкультурного профілю, що забезпечує опанування нових засобів педагогічної взаємодії та освітніх технологій, актуальних у найближчому та віддаленому майбутньому. Підвищення її якості потребує організації педагогічної підготовки у ЗВО на трьох ступенях: базовому психолого-педагогічному, фізкультурно-педагогічному та поглиблено-спеціалізованому. На кожному з них послідовно реалізується психолого-педагогічна спрямованість освітньо-професійної програми, відбувається прогнозоване формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання за такими основними етапами: орієнтувально-мотиваційним, формувально-діяльним, розвивально-інтегровальним. Водночас, навчальний матеріал дисциплін спеціалізації вчителя інтегрується, охоплюється міждисциплінарними зв'язками зі змістом педагогічної підготовки. Педагогічна підготовка майбутніх вчителів фізичного виховання набуває системного характеру, спрямовується на професійне становлення здобувачів на основі швидкого, випереджувального засвоєння та застосування сучасних науково-освітніх інновацій, розвиток та інтеграцію їхніх психолого-педагогічних і спеціально-професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей і неперервного опанування досвіду практичної педагогічної діяльності.

Удосконалена система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання забезпечує: адаптованість теорії та методики професійної освіти, що не лише відповідає запитам суспільства, а й урахує особистісні та професійні потреби здобувачів, вимоги роботодавців; організаційну та змістово-технологічну включеність професійно-педагогічної підготовки у цілісний освітній процес ЗВО фізкультурного профілю; взаємозумовленість і взаємозв'язок усіх елементів, спрямованих на розвиток педагогічної компетентності учителів.

5. Організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання розуміємо як сукупність обставин, взаємозалежних і взаємозумовлених заходів, які стосуються змісту, форм, методів і технологій процесу підготовки, забезпечують оптимальне регулювання, мотивацію та інтенсифікацію взаємодії суб'єктів освіти, сприяють їхній активності, ініціативності, самостійності та мобільності, відповідають новітнім положенням педагогічної теорії та практики щодо самовизначення вчителя як особистості та професіонала, формування в нього педагогічної компетентності, а також потреби у розвитку відповідних якостей і ціннісних орієнтацій.

Для удосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання обґрунтовані, створені та застосовані в освітній практиці ЗВО п'ять груп організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні. У комплексі вони спрямовані на формування в майбутніх вчителів фізичного виховання педагогічної компетентності, свідомого ставлення до неї як до важливого чинника успішності подальшої освітньо-професійної діяльності, вироблення потреби неперервного професійно-педагогічного самовдосконалення через її розвиток, набуття готовності випускників ЗВО до виконання функцій вчителя фізичного виховання в загальноосвітній школі. Як засвідчили результати впровадження, реалізовані умови сприяють оптимальному функціонуванню системи педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю, забезпечують ефективність педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

6. З метою дослідження та оптимізації системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, вивчення її функціонування, пошуку чинників і умов подальшої оптимізації побудовано нормативну та концептуальну освітні моделі. Нормативна модель дала змогу вивчити структуру освітнього процесу, що відображає необхідні зв'язки, відношення та взаємовпливи. Концептуальна модель досліджуваної системи доповнена та розширена відповідно до авторського бачення випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Організаційну структуру концептуальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання становлять взаємопов'язані блоки (цілевизначальний, теоретико-методологічний, проєктувально-змістовий, операційно-технологічний, результативно-діагностичний), що забезпечують її цілісність, утилітарність, практико орієнтованість, динамічну функціональність і універсальність. Побудова моделі відображає вимоги до професійної підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, структуру їхньої педагогічної компетентності, належний рівень якої дасть змогу виконувати професійно-педагогічні функції, спрямовані на комплексне вирішення фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних, навчальних і виховних завдань під час фізичного виховання школярів. Апробація підтвердила підвищення продуктивності освітнього процесу та зростання рівня професійно-педагогічної підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, що відповідає запитам суспільства, перспективним вимогам стейкхолдерів і академічного співтовариства.

7. Науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» обіймає оновлення

її змісту, вдосконалення методики педагогічної підготовки, а також доцільне використання сучасних педагогічних технологій у ЗВО фізкультурного профілю, поєднання яких має забезпечувати її випереджувальний характер.

Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю розглядаємо в єдності когнітивного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, рефлексивного компонентів, які передбачають: інтегрування теоретичних і методичних психолого-педагогічних знань, вироблення та розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності в галузі фізичної культури, різні форми самоосвітньої діяльності, що сприяють особистісному саморозвитку та професійному самовдосконаленню здобувачів. Для підвищення ефективності педагогічної підготовки у змісті фізкультурно-педагогічної освіти доцільно: посилити психолого-педагогічну складову, акцентувати на прикладних аспектах педагогічної підготовки, актуалізувати фізкультурно-педагогічні вміння та навички застосовувати засвоєний матеріал у реальній освітньо-професійній діяльності.

Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає: органічне поєднання особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використання елементів евристичного навчання; застосування форм організації навчальної діяльності з акцентом на методи активного й інтерактивного навчання. Основними напрямками вдосконалення методики є: оптимізація навчально-методичного забезпечення в контексті вимог компетентнісного підходу; упровадження новітніх методів навчання й освітніх технологій, які підсилюють практико-орієнтованість освітнього процесу, спонукають до самостійного пошуку та поглиблення знань, свідомого застосування сформованих компетентностей для вирішення професійно-педагогічних завдань; організацію педагогічної практики у контексті обов'язків і завдань майбутньої професії; посилення ролі самоосвітньої та науково-дослідної діяльності; забезпечення взаємозв'язку педагогічної підготовки із виховним процесом у ЗВО.

Технологізація педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає цілеспрямоване формування педагогічної компетентності, розвиток творчого потенціалу, мотивації до постійного самовдосконалення. Оптимізацію педагогічної підготовки забезпечують навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти із використанням технологій: цілісної педагогічної діяльності, випереджувального навчання, інформаційно-комунікаційних, гуманно-особистісної, модульного навчання, проєктного навчання, розв'язання педагогічних ситуацій, технології кейсів, ігрових, тренінгових та ін.

Проведена дослідно-пошукова й експериментальна робота довели, що скерованість змісту педагогічної освіти на особистість здобувача, випереджувальний характер, обґрунтованість її форм, методів і технологій тощо забезпечують досягнення функціонального та поглибленого рівнів педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Перевірка показала, що внаслідок упровадження запропонованих змін кількість здобувачів із поглибленим рівнем педагогічної компетентності в експериментальній групі на 24,31 % більше, а із функціональним рівнем – на 5,96 % більше ніж, у контрольній. В експериментальній групі стало значно менше майбутніх учителів із репродуктивним (на 12,48 %) та адаптивним (на 4,93 %) рівнями педагогічної компетентності; здобувачів з початковим рівнем в ЕГ не вияв-

лено, а в КГ таких залишилось 0,94 %. Статистичний аналіз дав підстави для висновку про ефективність і доцільність побудованої та впровадженої моделі, створених організаційно-педагогічних умов, реалізованих методичних розробок із педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Крім цього, за допомогою дисперсійного аналізу підтверджено тезу про доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму оптимізації фізкультурно-педагогічної освіти.

8. Одержані результати дали можливість сформулювати пропозиції МОН України щодо напрямів модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти, а також подати рекомендації щодо випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

На загальнодержавному рівні:

- 1) вчасне оновлення та дотримання національного освітнього законодавства в галузі вищої педагогічної освіти;
- 2) орієнтація на державне та регіональне замовлення, соціальні потреби, всебічне задоволення вимог замовників кадрів, побажань стейкхолдерів та інтересів споживачів освітніх послуг;
- 3) затвердження й оновлення стандартів вищої освіти з педагогічних спеціальностей, побудованих на компетентнісному підході;
- 4) удосконалення системи безперервної педагогічної освіти;
- 5) забезпечення доступності та конкурентоспроможності педагогічної освіти; підвищення статусу вчителя та привабливості педагогічної діяльності;
- 6) розгортання системи професійної орієнтації та профвідбору здобувачів на педагогічні спеціальності;
- 7) розвиток комплексного ресурсного забезпечення педагогічної освіти;
- 8) сприяння ініціативам з удосконалення змісту, методів, технологій вищої педагогічної освіти, сутності та структури практичної підготовки;
- 9) розвиток механізмів обміну інноваційним педагогічним досвідом, модернізація післядипломної педагогічної освіти, сертифікації вчителів;
- 10) імплементація зарубіжних методів контролю якості результатів педагогічної освіти, механізмів визнання кваліфікацій тощо.

На рівні закладу вищої освіти:

- 1) створення гнучких механізмів розроблення, оновлення та реалізації варіативних освітньо-професійних програм фізкультурно-педагогічної освіти;
- 2) розроблення та впровадження моделі підготовки вчителів фізичного виховання, спрямованої на розвиток педагогічних компетентностей;
- 3) консолідація всіх ресурсів закладу на проектування та створення новітнього інформаційно-освітнього середовища, спроможного реалізувати випереджувальне навчання, а також внутрішні системи управління якістю;
- 4) стимулювання безперервного професійного саморозвитку та самовдосконалення, постійного поновлення педагогічних знань і вмінь;
- 5) систематичне оновлення змісту освіти, що випереджувально охоплює провідні наукові розробки, забезпечує досягнення програмних результатів;
- 6) повноцінне залучення майбутніх учителів у напрями освітньої діяльності, наближені до обраної фізкультурно-педагогічної;

7) реорганізація виховної роботи майбутніх учителів, у тому числі ролі самоврядування, підвищення рівня загальної культури, розвиток soft skills;

8) удосконалення механізмів підвищення кваліфікації науково-педагогічного колективу, адміністративно-управлінського складу ЗВО;

9) розроблення та підтримка освітніх проєктів для підвищення академічної мобільності та збагачення досвіду суб'єктів педагогічної підготовки;

10) комплексна реалізація інновацій, упровадження новітніх навчально-методичних розробок, генерування та підтримка прогресивних педагогічних ідей;

11) організація науково-методичного супроводу перспективних моделей освітнього процесу, нових методів і технологій педагогічної освіти;

12) розвиток взаємодії зі стейкхолдерами фізкультурно-педагогічної освіти, академічною спільнотою, а також споживачами і замовниками освітніх послуг.

Подальше реформування фізкультурно-педагогічної освіти потребує виваженої державної освітньої політики, що уможливить цілеспрямоване застосування випереджувального підходу та прогностичного вдосконалення процесу педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів порушеної нами проблематики випереджувальної професійної підготовки педагога у ЗВО, забезпечення її якості. У подальших дослідженнях має передбачатися: вдосконалення навчально-методичного забезпечення й освітніх технологій підготовки вчителів фізичного виховання на рівні бакалаврату та магістратури; всебічний моніторинг перспективних напрямів підготовки вчителів фізичного виховання; розроблення діагностичних програм і методик відстеження та коригування процесу формування професійної компетентності здобувачів; дослідження шляхів удосконалення педагогічної освіти і напрямів розвитку майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки; вдосконалення способів оцінювання програмних результатів відповідно до вимог державних стандартів на кожному рівні педагогічної освіти. У зв'язку з цим посиленої уваги потребують також: питання готовності науково-педагогічних працівників до різних аспектів освітньої діяльності; проєктування та реалізація інноваційного дидактичного забезпечення; стратегії вдосконалення підготовки вчителів у системі підвищення кваліфікації тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографії:

1. Соловйов В. Ф. Методологія, теорія та методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія / за ред. А. В. Литвина. Львів : ЗУКЦ, 2023. 576 с.

2. Соловйов В. Ф. Теоретична модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти. *Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій* : монографія / за ред. М. С. Коваля, А. В. Литвина. Львів : ЛДУБЖД, 2023. С. 110–128.

3. Соловйов В. Ф., Литвин А. В. Формування компонентів ІКТ-компетентності майбутнього вчителя. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: дос-*

від, проблеми, перспективи : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 244–250.

Посібники:

4. Соловйов В. Ф. Педагогіка та психологія : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 92 с.

5. Соловйов В. Ф. Педагогіка спорту : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 84 с.

6. Соловйов В. Ф. Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання: метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 48 с.

7. Соловйов В. Ф. Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 52 с.

Статті в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України:

8. Соловйов В. Ф. Розвиток фізкультурно-оздоровчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 103–111.

9. Соловйов В. Ф. Сучасні концептуальні підходи до професійної підготовки викладачів фізичного виховання. *Молодь і ринок*. 2013. № 5(100). С. 65–68.

10. Соловйов В. Ф. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

11. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.** Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 39 / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 328–332.

12. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.** Структура та компоненти педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 45 / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 274–279.

13. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.**, Окопний А. М. Принципи формування і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 192–197.

14. Матвійчук Т. Ф., Степанченко Н. І., **Соловйов В. Ф.** Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури при вивченні психолого-педагогічних дисциплін. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2018. Вип. 154, т. 2. С. 18–21.

15. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.** Методика формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення психолого-

педагогічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 50 / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 328–332. DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-326-330.

16. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Ігрове моделювання у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 89–93.

17. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.**, Окопний А. М. Використання методу аналізу ситуацій в підготовці фахівців з фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 6(135)21. С. 140–143. DOI 10.31392/NPU-nc.series15/2020.6K(135)/28

18. Криштанович С. В., **Соловійов В. Ф.**, Матвійчук Т. Ф. Когнітивний компонент як основа формування управлінської компетентності фахівців фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. Вип. 3К(147). С. 203–207. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.3K(147).43.

Статті у виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science та/або Scopus:

19. Melnyk N., Bidyuk N., Kalenskyi A., Maksymchuk B., Bakhmat N., Matviienko O., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Golub N., Maksymchuk I. Models and organisational characteristics of preschool teachers' professional training in some EU countries and Ukraine. *Zbornik Instituta za pedagogoska istrazivanja*. 2019. Vol. 51, Issue 1. P. 46–93. DOI: <https://doi.org/10.2298/ZIPI1901046M>. (Scopus, Q4)

20. Bakhmat N., Maksymchuk B., Voloshyna O., Kuzmenko V., Matviichuk T., Kovalchuk A., Martynets L., Uchytel I., **Solovyov V.**, Manzhos E., Sheian M., Aliksieiev O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Designing Cloud-oriented University Environment in Teacher Training of Future Physical Education Teachers. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 4. P. 1323–1332. DOI:10.7752/jpes.2019.s4192. (Scopus, Q4)

21. Sitovskiy A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O., Marchenko O., Nikolaienko V., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Khurtenko O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Differentiated approach to physical education of adolescents with different speed of biological development. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 3. P. 1532–1543. DOI:10.7752/jpes.2019.03222. (Scopus, Q4)

22. Maksymchuk B., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Davydenko H., Soichuk R., Khurtenko O., Groshovenko O., Stepanchenko N., Andriychuk Y., Grygorenko T., Duka T., Pidlypniak I., Gurevych R., Kuzmenko V., Maksymchuk I. Developing Healthcare Competency in Future Teachers. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 3. P. 24–43. DOI: doi.org/10.18662/rrem/12.3/307. (WoS)

23. Palamarchuk O., Gurevych R., Maksymchuk B., Gerasymova I., Fushtey O., Logutina N., Kalashnik N., Kyliivnyk A., Haba I., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Studying Innovation as the Factor in Professional Self-Development of Specialists in Physical Education and Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 118–136. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4/337>. (WoS)

24. Maksymchuk B., Gurevych R., Matviichuk T., Surovov O., Stepanchenko N., Opushko N., Sitovskiy A., Kosynskiy E., Bogdanyuk A., Vakoliuk A., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Training Future Teachers to Organize School Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 310–327. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4/347>. (WoS)

25. Komogorova M., Maksymchuk B., Bernatska O., Lukianchuk S., Gerasymova I., Popova O., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Kalashnik N., Davydenko H., Stoliarenko O., Stoliarenko O., Maksymchuk I. Pedagogical Consolidation of Pupil-Athletes' Knowledge of Humanities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 1. P. 168–187. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/367>. (WoS)

26. Ovcharuk V., Maksymchuk B., Ovcharuk V., Khomenko O., Khomenko S., Yevtushenko Y., Rybalko P., Pustovit H., Myronenko N., Syvokhop Y., Sheian M., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 3. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/437>. (WoS)

27. Matviichuk T., Branitska, T., **Solovyov V.**, Marchenko O., Kovalchuk O., Boreiko N., Anichkina O., Fihol N., Gerasymova I. Developing Pedagogical Mastery in Future Physical Education Teachers in the Context of Postmodern Paradigm of Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14, Issue 2. P. 50–72. DOI: [10.18662/rrem/14.2/566](https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/566). (WoS)

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

28. Соловійов В. Ф. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах. *Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці* : зб. матеріалів звітної наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю НАПН України, м. Львів, 21 березня 2012 р. Львів : [ФОП Корпан Б. І.], 2012. С. 57–58.

29. Соловійов В. Ф. Удосконалення професійної компетентності вчителів фізичної культури в процесі підвищення кваліфікації. *Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва* : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 28 листопада 2012 р. Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 33–35.

30. Литвин А. В., **Соловійов В. Ф.** Творча самореалізація майбутніх фахівців у пізнавальній діяльності. *XI педагогічні читання, присвячені пам'яті Володимира Павловича Жука* : тези, м. Львів, 29 листопада 2012 р. Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 37–39.

31. Lytvyn A., **Solovyov V.** Learner-Centered Approach in Teacher Education. *Forming and Qualitative Development of Modern Educational Systems* : Materials digest

of the LXIV International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Pedagogical sciences. London, September 26 – October 01, 2013. London : IASHE, 2013. P. 74–79.

32. Соловійов В. Формування професійної мотивації у майбутніх фахівців фізичного виховання. *Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців* : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Львів, 9–10 жовтня 2013 р. Львів : СПОЛОМ, 2013. С. 365–368.

33. Соловійов В. Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ. *Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми* : матеріали наукових читань, присвячених 110-річчю від дня народження Ярослава Івановича Цурковського, 24 березня 2015 р. / [упоряд. С. М. Вдович]. Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 64–67.

34. Соловьев В. Ф. Особенности подготовки специалистов физической культуры и спорта в современных условиях. *Modern peculiarities of the identity formation and social adaptation in conditions of the liberal values crisis* : Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXVII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences. London, February 9 – February 15, 2016. London : IASHE, 2016. P. 13–16.

35. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Інноваційні технології в підготовці студентів ВНЗ галузі фізичної культури і спорту. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 12 травня 2017 р. Львів : ЛДУБЖД, 2017. С. 80–82.

36. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Специфіка розвитку педагогічної майстерності вчителів фізичної культури. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. праць. Вип. 5 / [за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало]. Київ ; Львів : ЛДУ БЖД, 2017. С. 325–328.

37. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Наукова спадщина Я. І. Цурковського в сучасній психолого-педагогічній підготовці майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту. *Видатні постаті психології: історія та сучасність* : зб. тез V наук. регіон. семінару до дня психолога, м. Львів, 20 квітня 2018 р. Львів, 2018. С. 20–24.

38. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Технології ігрового моделювання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 17 травня 2019 р. Львів, 2019. С. 50–52.

39. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Використання ділових ігор у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Луцьк, 28–29 травня 2019 р. / за заг. ред. А. В. Лякішевої. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2019. С. 162–165.

40. Соловійов В., Матвійчук Т., Степанченко Н. Інноваційні технології у формуванні професійних компетентностей майбутнього фахівця галузі фізичної культури і спорту. *Теорія контрольності та актуальні проблеми сучасної психології* : матеріа-

ли наукових читань, присвячених 115-й річниці від дня народження Я. І. Цурковського, м. Львів, 20 лютого 2020 р., Львів, 2020. С. 67–71.

41. Матвійчук Т., Соловійов В. Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з фітнесу та рекреації. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 квітня 2020 р. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. С. 325–328.

42. Мединський С., Соловійов В., Окопний А. Становлення професійної підготовки фахівців академічної спеціалізації: «Атлетичні тренування» (в системі вищої освіти США). *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 квітня. 2020 р. Львів, 2020. С. 313–316.

43. Соловійов В. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до неперервної професійної самоосвіти. *Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи* : матеріали VIII регіон. наук. семінару, м. Львів, 10 травня 2022 р. Львів, 2022. С. 167–172.

44. Соловійов В., Матвійчук Т. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *V Всеукраїнський педагогічний конгрес* : зб. наук. праць. Львів : Сполом, 2020. С. 182–190.

45. Соловійов В. Ф. Моделювання педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. праць. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2022. Вип. 11. С. 24–28.

46. Соловійов В. Ф. Основні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності* : зб. тез доповідей I Наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 365–369.

47. Соловійов В. Ф., Литвин А. В. Випереджувальний підхід у професійній підготовці педагогічних працівників. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. праць. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2023. Вип. 13. С. 23–29.

48. Соловійов В. Ф. Система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернігів, 01 листопада 2023 р. / голов. ред. В. Ф. Пузирний. Чернігів : ПАУ, 2023. С. 93–98.

49. Соловійов В. Діджиталізація діяльності вчителя в умовах воєнного стану. *Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії* : матеріали Всеукраїнської наук.-дискус. платформи, до Міжнар. дня толерантності, м. Кропивницький, 16 листопада 2023 р. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 132–134.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

50. Соловійов В. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : зб. статей / упор. О. М. Лозинський. Вип. № 1. Львів : Ліга-Прес, 2013. С. 135–141.

51. Соловійов В. Потенціал фізичної культури в підготовці студентів ВНЗ до професійної діяльності. *Григорій Васянович – син співучого Полісся: до 70-річчя від дня народження* / упоряд. С. М. Вдович. Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 348–353.

52. Литвин А., **Соловійов В.** Профільне навчання : аналіз стратегій та шляхи розвитку. *Освіта для сучасності = Edukacja dla współczesności* : зб. наук. пр. : у 2 т. / редкол. : В. Г. Кремень [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Т. 1. С. 406–413.

53. Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) : попул. енцикл. / авт. кол. : Ф. Музика, А. Вовканич, В. Левків, **В. Соловійов** [та ін.] ; упоряд. О. Борис ; за заг. ред. Є. Приступи. Львів : ЛДУФК, 2016. 488 с.

54. Соловійов В., Степанченко Н., Матвійчук Т. Педагогічні умови зміцнення здоров'я школярів у виховній системі В. О. Сухомлинського. *Василь Сухомлинський* : наук. праці / упоряд. та наук. ред. П. Сікорський, Д. Герцюк Львів : Бадікова Н. О., 2018. С. 110–118.

55. Соловійов В. Ф. Психологія управління : навч.-метод. комплекс. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 60 с.

АНОТАЦІЇ

Соловійов В. Ф. Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського Міністерства освіти і науки України, Львів, 2024.

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретичні засади і розроблено методичні основи формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання, що ґрунтується на положеннях наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, низки методологічних підходів, враховує ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління, стратегічні положення галузі фізичної культури і спорту, концепції модернізації вищої школи, розвитку педагогічної освіти, реформу Нова українська школа тощо.

Охарактеризовано теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю; з'ясовані концептуальні засади вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; визначено структуру та схарактеризовано педагогічну компетентність учителів фізичного виховання, розроблено відповідний діагностичний інструментарій. Теоретично обґрунтовано і вдосконалено систему педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю; створені організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; побудовано й апробовано модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Розроблено науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; визначені прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні та подані рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

Доведено доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму оптимізації навчально-виховної та подальшої освітньо-професійної діяльності випускників фізкультурно-педагогічної освіти.

Ключові слова: система педагогічної підготовки, формування педагогічної компетентності, майбутні вчителі фізичного виховання, заклади вищої освіти фізкультурного профілю, теоретичні та методичні засади, концепція, модель, організаційно-педагогічні умови.

Solovyov V. F. Theoretical and methodical principles of future physical education teachers' pedagogical training. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture at the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2024.

The thesis presents a theoretical generalization and proposes of the formation of future physical education (PE) teachers' pedagogical competence, which is based on the provisions of the scientific theory of cognition, phenomenology, praxeology, and the humanistic paradigm of education; a number of methodological approaches (systemic, synergistic, cultural, personal, activity, axiological, humanistic, competence, integrative, and prognostic-anticipatory ones), ideas of student-centeredness, technologization of education, management theory, strategic positions of the field of physical culture and sports, concepts of higher education modernization, development of pedagogical education, reform of the New Ukrainian School, etc.

Future PE teachers' pedagogical training is considered as the most important component of physical and pedagogical education, due to which students develop their pedagogical competence, which contributes to the development of the integrated competence aimed at the formation of students' ability to solve successfully all the socio-professional and educational-pedagogical tasks of pupils' physical education at all secondary schools. Implementation of physical culture and pedagogical education requires taking into account the following specific principles: the priority of humanitarian values; prognostics of the professional development of the teacher's personality; orientation to physical culture; professional and pedagogical orientation; emotional activity; self-organization and professional growth; the integrity of the components of pedagogical competence; diversification of educational and pedagogical functions; and stages of pedagogical training.

Pedagogical competence of PE teachers is a complex structural formation that includes pedagogically important qualities, individual characteristics, mastered knowledge, acquired abilities, skills and work experience at an educational institution, which are manifested in the ability of productive pedagogical interaction and successful educational and pedagogical activities in developing schoolchildren's knowledge about a healthy lifestyle, skills and abilities to independently and systematically do exercise, sports and other types of physical activities. Its structure includes: instrumental, general-pedagogical, professional-pedagogical, methodical-organizational and professional-personal components.

Anticipatory pedagogical training of applicants studying in the specialty 014.11 "Secondary education (Physical culture)" should function as a holistic system, optimally included in the educational process of a higher school of physical culture, which ensures

the mastery of new means of pedagogical interaction and educational technologies relevant in the near and distant future. Improving its quality requires the organization of pedagogical training at higher education institutions by three levels: basic psychological-pedagogical, physical culture and pedagogical, and finally advanced-specialized ones. At each of them, the psychological-pedagogical orientation of the educational-professional curricula is consistently implemented, the predicted formation of future PE teachers' pedagogical competence takes place according to the following main stages: orientation-motivational, formative-active, and developmental-integrative ones.

To improve the PE teachers' pedagogical training, five groups of organizational and pedagogical conditions were substantiated, created and applied in the educational practice of higher education institutions. These groups are the following: motivational-target, perspective-prognostic, programmatic-content, procedural-technological, and reflective-corrective ones. In a complex, they are aimed at forming future PE teachers' pedagogical competence, their conscious attitude towards it as an important factor in the success of their further educational and professional activities, development of the need for continuous professional and pedagogical self-improvement through its development, acquisition of readiness of higher school graduates to perform the functions of a PE teacher at a secondary school.

A conceptual model of PE teachers' pedagogical training was designed. It consists of five interconnected blocks, namely: goal-setting, theoretical and methodological, design-content, operational and technological, and result-diagnostic ones. The construction of the model reflects the requirements for the professional preparation of graduates of higher schools of physical culture, the structure of their pedagogical competence, the appropriate level of which will enable them to perform professional and pedagogical functions aimed at comprehensively solving physical culture and health, health-preserving, and educational tasks during the schoolchildren's physical education.

The scientific and methodological support for the pedagogical training of future teachers in the specialty 014.11 "Secondary education (Physical culture)" includes updating the content of the pedagogical training, improving the pedagogical training methods, as well as the appropriate use of modern pedagogical technologies at higher schools of physical education, the combination of which ensures its anticipatory nature. Generalized experimental data prove the feasibility of improving pedagogical training as a mechanism for future PE teachers' pedagogical competence formation, optimization of educational and further educational and professional activities of graduates of physical culture and pedagogical education. Proposals for modernization of higher physical culture and pedagogical education at the national level and at the level of higher education institutions were formulated, as well as recommendations for anticipatory pedagogical training of future PE teachers in accordance with the requests of society and stakeholders were suggested.

Keywords: system of pedagogical training, pedagogical competence formation, future teachers of physical education, higher schools of physical culture, theoretical and methodological principles, concept, model, organizational and pedagogical conditions.